תחום דעת: תנ"ך– תוכנית בינתחומית
נושא: משפחה
למסלולי 8-10 שנות לימוד

מדריך זה נבנה כחלק מהתוכנית הבין־תחומית "משפחה ,"ונועד לסייע למורים להוביל את הלמידה בתנ"ך כחלק מהתהליך הבין־תחומי.

בחירת התכנים והסיפורים המקראיים נעשתה בשיתוף רכזת תנ"ך, **ישראלה הלזנר** מתוך התייחסות להתאמתם לתוכנית הלימודים בחטיבת הביניים, לנושא התוכנית, לגיל התלמידים ולמטרותיה.

על בסיס התכנים שנבחרו **אילת כץ** פיתחה את המהלך הפדגוגי: רצף הלמידה, הצעות לפעילויות, שאלות מנחות, פיגומים לתלמידים, שילוב המיומנויות והחיבור לרעיון הגדול של התוכנית. במהלך הפיתוח נעשה גם שימוש בכלי בינה מלאכותית ככלי עזר לחשיבה, להרחבת אפשרויות ולדיוק ניסוחים ורעיונות.

המדריך נועד להיות מעשי ונגיש, ולתת למורה כלים ללמידה משמעותית בתנ"ך גם כאשר התנ"ך אינה תחום ההתמחות שלו.

היצירות התנכיות משמשות בו לא רק כחומר לימודי, אלא גם כנקודת מוצא להתבוננות בשאלה המרכזית של התוכנית :מה הופך אנשים למשפחה?

הקדמה

ספר התנ"ך הוא בסיס להבנת היבטים עיקריים בהיסטוריה היהודית-ישראלית, במורשתה, בתרבותה, בערכיה היהודיים והאוניברסליים ובאמונותיה.

תוכנית הלימודים נועדה להכיר לתלמידים את המגוון, העושר והאיכות הגלומים בספר התנ"ך, לדעת וללמד את עיקרי הסיפור התנ"כי המבוסס על שיח וביקורת, מתוך חתירה להפקת משמעות ורלוונטיות לחיים (**ענת צידון, מפמ"ר תנ"ך ממלכת**י)

תוכנית הלימודים בתנ"ך

לימודי תנ"ך בחטיבת הביניים מתמקדים בבניית תשתית של ידע, מיומנויות וחיבור אישי לטקסט המקראי.

דגשים מרכזיים להוראה וללמידה כגון:

- **ידיעת הסיפור והתכנים** :היכרות רציפה ומעמיקה עם עלילות המקרא, הדמויות והאירועים המרכזיים בכל שנה ושנה.
- **פיתוח מיומנויות מקראיות** :רכישת כלים כמו קריאת מפה גיאוגרפית-היסטורית, שימוש בגימטרייה מותאמת, הכרת טעמי מקרא בסיסיים
- **למידה משמעותית ורלוונטית** :קישור בין סוגיות מוסריות, ערכיות ואנושיות העולות מן הכתוב לבין עולמם המודרני של התלמידים.
- **עבודה עם סוגות ספרותיות** :הבחנה בין סוגי כתיבה שונים בטקסט (כגון סיפור, שירה, חוק ונבואה) והעמקה במאפיינים שלהם

ניתוח דמויות ומנהיגות:

- **הערכת מנהיגים** :בחינת דפוסי המנהיגות
- **מורכבות אנושית** :דיון בחולשות, בטעויות ובדילמות המוסריות של הדמויות, ללא "צביעתן" בשחור-לבן.

הקניית מיומנויות יסוד:

- **עבודה עצמאית עם הטקסט** :פיצוח מילים קשות בעזרת הקשר, שימוש בפרשנות קלאסית בסיסית (כמו רש"י) והבנת מבנה הפרק.
- **אוריינות גיאוגרפית** :שימוש במפות כדי להבין את זירת ההתרחשות של המלחמות ונדודי השבטים.

החומר הנלמד בתוכנית זו מצוי בהלימה לתוכנית הלימודים. הן סיפור יוסף וסיפור משה (יציאת מצרים) הם חלק מחומר הלימוד החובה לבגרות בתנ"ך במסלול הממלכתי של שתי יחידות לימוד, או במסגרת ההערכה החלופית. סיפור רות ונעמי נמצאים בתוכנית הלימוד למסלול 12 שנות לימוד

סיפורי יוסף (ספר בראשית) נלמדים כחלק מפרק "סיפורי האבות". הפרקים עוסקים במערכת היחסים המורכבת בין יוסף לאחיו, במכירתו, ובירידת המשפחה למצרים (פרקים נבחרים מתוך בראשית ל"ז-נ').

משפחה דרך סיפורי התורה

התחלנו לחקור את השאלה **"מה הופך אנשים למשפחה "?** דרך תחום הדעת: ספרות כעת אנו עוברים לתנ״ך לסיפורי התורה.

דרך הסיפורים השונים על משפחות נראה מה התנ״ך מספר לנו על קשרים בתוך המשפחה: מה מחבר בין אנשים, מה יכול להפריד ביניהם, ומה קורה כאשר קשר משפחתי עומד במבחן.

נלמד את **סיפור יוסף ואחיו ומכירת יוסף** כחלק המרכזי של תחום הדעת.

לבחירתכם סיפור אחד נוסף מתוך שניים :**משה ובת פרעה** או **רות ונעמי**.

בכל סיפור ננסה לא רק להבין "מה קרה", אלא גם לשאול:

מה הסיפור מלמד אותנו על קשר בין אנשים? ומה אנחנו יכולים להבין על משפחה דרך הסיפור?

נשתמש במהלך הלמידה במיומנויות שכבר פגשנו ביחידה :השוואה, הסקת מסקנות, נקודת מבט ועבודת צוות. ובסוף נחבר את מה שגילינו בתנ״ך למה שלמדנו בספרות ולמה שנגלה בהמשך באמנות.

למורה – יש להקפיד ללמד עם ובעזרת ספר התנ״ך

הלמידה ביחידות הלימוד מזמינה את התלמידים לעבוד באופן פעיל עם ספר התנ״ך ולא להסתפק בהאזנה לסיפור או בהסבר של המורה.

בתחילת הלמידה כדאי לוודא שכל תלמיד יודע למצוא בספר את הספר, הפרק והפסוק ולנווט באופן בסיסי בתוך הטקסט.

במהלך הלמידה מומלץ לשלב שוב ושוב משימות קצרות של איתור וחיפוש:

- "מצאו את הפסוק שבו"...
- "קראו את פסוקים "."–
- "מי אומר את הדברים האלה"?
- "למי הוא אומר אותם"?
- "מצאו בטקסט מילה או משפט שמוכיחים את תשובתכם".
- "סמנו בטקסט פרט שמלמד אותנו על הקשר בין הדמויות".

שימוש בפיגומים

בניית **פיגומים (Scaffolding)** היא השיטה היעילה ביותר לגישור על הפער הלשוני בין העברית המודרנית לשפה המקראית. מטרת הפיגומים היא לפרק את הקושי הלשוני לתתי-משימות, להעניק תמיכה זמנית, ולהוביל את התלמיד לקריאה עצמאית.

להלן כלים פרקטיים ליישום בכיתה

מתן הוראות מדורגות:

מצאו את הספר – בראשית מצאו את הפרק

מצאו את מספר הפסוק קראו את הפסוק

סמנו את המילה או המשפט שעוזרים לכם לענות

פיגומים טרם קריאת הטקסט

בנק מילים ויזואלי הצגת מילים קשות או נדירות על הלוח *לפני* קריאת הפרק, בליווי תמונה או איור

תרגום מובנה :חלוקת דף העבודה כאשר בשוליים (או כהערות שוליים) מופיע "תרגומון" למילים ארכאיות או לביטויים ייחודיים.

פיגומים במהלך הקריאה (פיצוח הטקסט בזמן אמת)

- **קריאה מונחית :** המורה קורא פסוק, והתלמידים חוזרים עליו או "מתרגמים" אותו מיד לעברית של ימינו במילים שלהם (פרפראזה).
- **שימוש בפיסוק מודרני :**הדפסת הטקסט המקראי עם סימני פיסוק מודרניים (פסיקים, נקודות, ומירכאות לציטוטים) – כלי זה לבדו פותר חלק גדול מבעיות הבנת הנקרא של תלמידים.

פיגומים לאחר הקריאה (עיבוד והפנמה)

- **קומיקס או סטוריבורד :**בקשה מהתלמידים להפוך פסוק קשה לרצף של 3 תמונות עם בועות דיבור בעברית מדוברת.
- **משימות השלמת משפטים :(Cloze)** כתיבת סיכום הפרק בעברית מודרנית עם מילים חסרות, כאשר על התלמידים למצוא את המושג המקביל מתוך הטקסט המקראי.

טבלת נושאי הלימוד

לרשותכם: שמונה שעות לימוד

לימוד חובה - 4-5 שעות לימוד	**לימוד בחירה 3-4 שעות לימוד**
סיפור יוסף ואחיו : • יוסף ואחיו מערכת יחסים • מכירת יוסף • הבשורה השקרית ליעקב	**מגילת רות - סיפורה של רות** המואבייה שעזבה את מולדתה ועמה והתעקשה להצטרף אל נעמי חותנתה – "עמך עמי ואלוהייך אלוהיי".
	סיפור משה בתיבה ובת פרעה סיפור הבחירה של כל הדמויות לפעול מתוך אכפתיות וטוב. יוכבד בוחרת לשחרר כדי להגן, מרים שומרת ומלווה, בת פרעה מקבלת אחריות על ילד זר.

חומר עזר: מצגת מלווה את נושאי הלימוד בתנ"ך

המיומנויות שנבחרו לתוכנית לימודים - משפחה

מיומנויות שנבחרו	**כיצד המיומנויות יבואו לידי ביטוי**
השוואה	השוואה בין דמויות, יצירות, קשרים ונקודות מבט
הסקת מסקנות וביסוסן	מעבר ממה שהתלמיד רואה/קורא למסקנה, תוך הסתמכות על מקור או עדות
נקודת מבט	זיהוי הפרשנות והמחשבות שלי והבחנה בינן לבין נקודת המבט של האחר
עבודת צוות ושיתוף פעולה	הקשבה, חלוקת תפקידים, קבלת החלטות ובניית תובנה או תוצר משותף

תוכן עניינים

נושא	עמוד
שילוב טכנולוגיה בלמידה	7 - 11
מערך שיעור ראשון – הקשר וידע כללי	12 - 16
יוסף ואחיו – מערכי שיעור	17 - 34
דפי עבודה – יוסף ואחיו	35 – 40
פעילות סיכום - יוסף ואחיו	41 - 42
פעילות סיכום – מחברים בין תנ"ך לאמנות	43 - 44
סיפור הצלתו משה ע"י בת פרעה	45 – 50
חיבור בין תנ"ך לאמנות	51 - 53
פעילות משלבת טכנולוגיה	54
מגילת רות	55 – 59
חיבור בין תנ"ך לאמנות	60 - 61
פעילות בשילוב טכנולוגיה	62
פעילות מסכמת – מה למדנו על משפחה	63 – 66

הנחיה כללית למורה – שילוב טכנולוגיה בשיעורי תנ"ך
שילוב טכנולוגיה בלמידה - הצעות לפעילויות

1. עוקבים אחר הסיפור –יוסף ואחיו

התלמידים יבנו ציר זמן דיגיטלי של האירועים המרכזיים :חלומות יוסף ,היחסים עם אחיו , מכירתו והבשורה ליעקב .לכל אירוע יוסיפו משפט המתאר את תחושותיה של אחת הדמויות.

בונים ציר זמן דיגיטלי –סיפור יוסף ואחיו

מטרת הפעילות :להבין את רצף האירועים ואת התפתחות היחסים בין יוסף לאחיו.

מהלך הפעילות

1. התלמידים יקראו את הסיפור ויזהו אירועים מרכזיים :חלומות יוסף ,תגובת האחים , השלכת יוסף לבור ,מכירתו והבאת כתונת הפסים ליעקב.
2. התלמידים יסדרו את האירועים בציר זמן דיגיטלי באמצעות מצגת או כלי ליצירת ציר זמן.
3. לצד כל אירוע יוסיפו משפט המתאר את תחושתה של אחת הדמויות ואת השינוי שחל ביחסים במשפחה.
4. בסיום יענו :כיצד התפתחו היחסים בין יוסף לאחיו לאורך הסיפור?

מיומנויות מרכזיות

- ארגון מידע ורצף כרונולוגי –סידור האירועים לפי סדר התרחשותם.
- הסקת מסקנות –הבנת השינוי ביחסים בעקבות האירועים.
- נקודת מבט –התבוננות באירוע מנקודת מבטה של דמות בסיפור.

2. נכנסים לנעליה של דמות –יוסף ,אחיו או יעקב

מטרת הפעילות :להבין את רגשותיה ,מניעיה ונקודת מבטה של דמות בסיפור.

מהלך הפעילות

1. כל תלמיד או זוג יבחרו דמות :יוסף ,אחד האחים או יעקב.
2. התלמידים יכתבו יומן אישי ,מכתב או הודעה דמיונית מנקודת מבטה של הדמות , המתייחסים לאחד האירועים בסיפור.
3. הם יוכלו להיעזר בכלי כתיבה דיגיטלי או להציג את הטקסט בשקופית מעוצבת.
4. התלמידים יציגו את התוצר ויסבירו אילו פרטים מהסיפור המקראי סייעו להם להבין את הדמות.

שאלות מנחות לתלמידים

- מה הדמות יודעת ומה היא אינה יודעת באותו רגע?
- מה היא מרגישה בעקבות האירוע?
- מה היא רוצה שיקרה?
- אילו מילים או מעשים בסיפור תומכים בפרשנות שלכם?

מיומנויות מרכזיות

- נקודת מבט –הבנת האירוע מנקודת מבטה של דמות אחרת.
- הסקת מסקנות –הסקת מסקנות על רגשות ומניעים מתוך הכתוב.
- הבעה בכתב –ניסוח רעיונות באופן ברור ומותאם לדמות.

3. חוקרים את היחסים במשפחה - יוצרים מפת קשרים משפחתית דיגיטלית

התלמידים ייצרו מפה חזותית דיגיטלית המציגה את הקשרים בין הדמויות בסיפור יוסף ואחיו . באמצעות צבעים ,חצים ומילות מפתח יציינו רגשות ,מתחים ושינויים ביחסים לאורך הסיפור.

מטרת הפעילות :לזהות את הקשרים בין הדמויות ולהבין כיצד הם מושפעים מקנאה , העדפה ,אהבה ופגיעה.

מהלך הפעילות

1. התלמידים ימקמו במפה דיגיטלית את יעקב ,יוסף והאחים.
2. הם יחברו בין הדמויות באמצעות חצים ,ויציינו ליד כל קשר מילת מפתח ,כגון : אהבה ,קנאה ,העדפה ,שנאה או דאגה.
3. לכל קשר יוסיפו אירוע או פסוק מהסיפור התומך בבחירתם.
4. בסיום יבחרו קשר אחד וישאלו :מה גרם לו להשתנות ?מה היה יכול לסייע בשיפור היחסים?

אפשר ליצור את המפה במצגת פשוטה ,באמצעות צורות וחצים ,או בלוח שיתופי.

מיומנויות מרכזיות

- ארגון מידע וייצוג חזותי –הצגת מידע מורכב באופן ברור.
- הסקת מסקנות –הבנת הגורמים המשפיעים על היחסים במשפחה.
- חשיבה ביקורתית –בחינת הקשר בין התנהגות הדמויות לתוצאותיה.

4. משווים בין סיפורים על משפחה

לאחר לימוד אחד מסיפורי הבחירה – **משה ובת פרעה או רות ונעמי** –התלמידים יכינו שקופית השוואה בין מערכות היחסים בסיפור הנלמד לבין סיפור יוסף ואחיו .התייחסות ל: דאגה שייכות אחריות ולבחירות של הדמויות.

מטרת הפעילות :לזהות דרכים שונות שבהן קשרים משפחתיים נוצרים ומתקיימים ,גם במצבים מורכבים.

התלמידים ילמדו את אחד משני סיפורי הבחירה :משה ובת פרעה או רות ונעמי.

מהלך הפעילות

1. התלמידים יבחרו רגע משמעותי מהסיפור שנלמד ויזהו מי פועל בו ,מה מניע את הדמויות ומה הן עושות למען האחר.
2. הם ייצרו שקופית דיגיטלית הכוללת את שם הסיפור ,תמונה או איור ,משפט מהמקרא והסבר קצר על הקשר בין הדמויות.
3. לאחר מכן ישוו בין הסיפור הנלמד לבין סיפור יוסף ואחיו באמצעות טבלה דיגיטלית:

סיפור הבחירה יוסף ואחיו שאלת השוואה

מי הדמויות המרכזיות?

מה מאפיין את הקשרים ביניהן?

אילו מעשים מבטאים דאגה או פגיעה?

מה אפשר ללמוד על משפחה מהסיפור?

4. התלמידים ינסחו מסקנה :מה משותף לסיפורים ,ומה שונה בהם?

מיומנויות מרכזיות

- השוואה –זיהוי דמיון ושוני בין סיפורים.
- הסקת מסקנות –ניסוח תובנה על קשרים משפחתיים על סמך שני סיפורים.
- נקודת מבט –הבנת הבחירות של הדמויות והנסיבות שבהן פעלו.

5. יוצרים תוצר דיגיטלי - מה הסיפור מלמד על משפחה?

מטרת הפעילות :לבטא תובנה אישית המבוססת על הסיפור המקראי ולחבר אותה לרעיון הגדול של התוכנית.

מהלך הפעילות

1. התלמידים יבחרו רגע משמעותי מאחד הסיפורים שנלמדו.
2. הם ייצרו כרזה ,קומיקס קצר ,מצגת או הקלטת קריינות המתמקדים ברגע שבחרו.
3. **התוצר יכלול:**
    - אירוע או פסוק מהסיפור.
    - ביטוי חזותי לרגשות או ליחסים בין הדמויות.
    - מסר או תובנה על משפחה.
4. התלמידים יציגו את התוצר ויסבירו כיצד הוא עונה על השאלה :מה הופך אנשים למשפחה?

מיומנויות מרכזיות

- הבעה ויצירתיות –הצגת רעיון באמצעות טקסט ,תמונה או קול.
- הסקת מסקנות –גיבוש תובנה הנשענת על הסיפור.
- אוריינות דיגיטלית –בחירה מושכלת של אמצעי דיגיטלי להצגת רעיון.
- רפלקציה –הסבר על מה שלמדו וכיצד השתנתה הבנתם את הסיפור.

הנחיות כלליות למורה לשילוב טכנולוגיה

מתחילים מהמטרה :בוחרים כלי טכנולוגי בהתאם למיומנות שרוצים לקדם

בוחרים את הכלי הטכנולוגי בהתאם למטרת השיעור ולנגישות התלמידים

אין צורך בכלי מורכב :אפשר להסתפק במצגת ,בלוח שיתופי או במסמך דיגיטלי.

נשענים על הטקסט המקראי :מבקשים מהתלמידים לבסס את פרשנותם על פסוקים ואירועים בסיפור.

מספקים פיגומים :נותנים תבנית מוכנה ,שאלות מנחות ,משפטי פתיחה או אפשרויות בחירה.

מאפשרים דרכי עבודה שונות :עבודה בזוגות ,בקבוצות או באמצעות הקרנה של המורה , בהתאם לנגישות וליכולת התלמידים.

מעריכים את החשיבה ולא רק את העיצוב :בודקים את הבנת הסיפור ,השימוש במידע , הסקת המסקנות והיכולת להסביר את הבחירות ,ולא את רמת המיומנות הטכנית.

אין צורך לשלב פעילות דיגיטלית בכל שיעור המורה יתאים את הפעילות לתלמידים.

מערך שיעור ראשון (הקשר, הרחבה, והעשרת הידע הכללי)

משך הזמן: 45 דקות

נושא: הקשר משפחתי של יוסף

יצירת ציר הזמן לתלמידים: מהאבות עד יוסף

מטרה: פתיחה וריענון ידע קודם ובניית הקשר משפחתי - כניסה לסיפור יוסף

מה לומר לתלמידים?

"לפני שאנחנו מתחילים את סיפור יוסף, בואו נחזור רגע אחורה. יוסף לא מופיע בסיפור לבד. הוא חלק ממשפחה שאנחנו כבר מכירים".

(אין צורך ללמד על שלושת האבות הם צריכים רק להיות "העוגנים" שמחזירים את התלמידים למקום שבו הם כבר נמצאים בידע שלהם, ומשם להגיע ליעקב ולמשפחתו)

לרשום על הלוח:

אברהם → יצחק → יעקב → ? → יוסף

שאלות כמו:

- מי היו הילדים של יעקב ?
- מי הייתה אמא של יוסף ?
- כמה אחים היו ליוסף ?

לאחר איסוף הידע מהתלמידים להשלים יחד את המבנה:

אברהם → יצחק → יעקב → בני יעקב → יוסף ואחיו

לרשום על הלוח:

אברהם

↓

יצחק

↓

יעקב – ישראל

↓

4 נשים – לאה, רחל, בלהה וזלפה

↓

12 בנים

↓

12 שבטי ישראל

רחל → יוסף + בנימין

לאה → ראובן, שמעון, לוי, יהודה, יששכר, זבולון + דינה

בלהה → דן, נפתלי

זלפה → גד, אשר

מה לומר לתלמידים?

אנחנו מכירים את שלושת האבות:

אברהם → יצחק → יעקב.

יעקב הוא גם **ישראל,** וממנו מתחילה משפחה גדולה מאוד.

ליעקב היו ארבע נשים, ומהן נולדו לו **שנים עשר בנים** .הבנים האלה יהיו בהמשך **שנים עשר השבטים של עם ישראל**.

אנחנו לומדים כעת על המשפחה של יעקב, אנחנו בעצם לומדים על משפחה שתהפוך בהמשך לבסיס של עם ישראל.

יש לנו 12 שבטים. לאיזה שבט אתם חושבים שאתם שייכים?

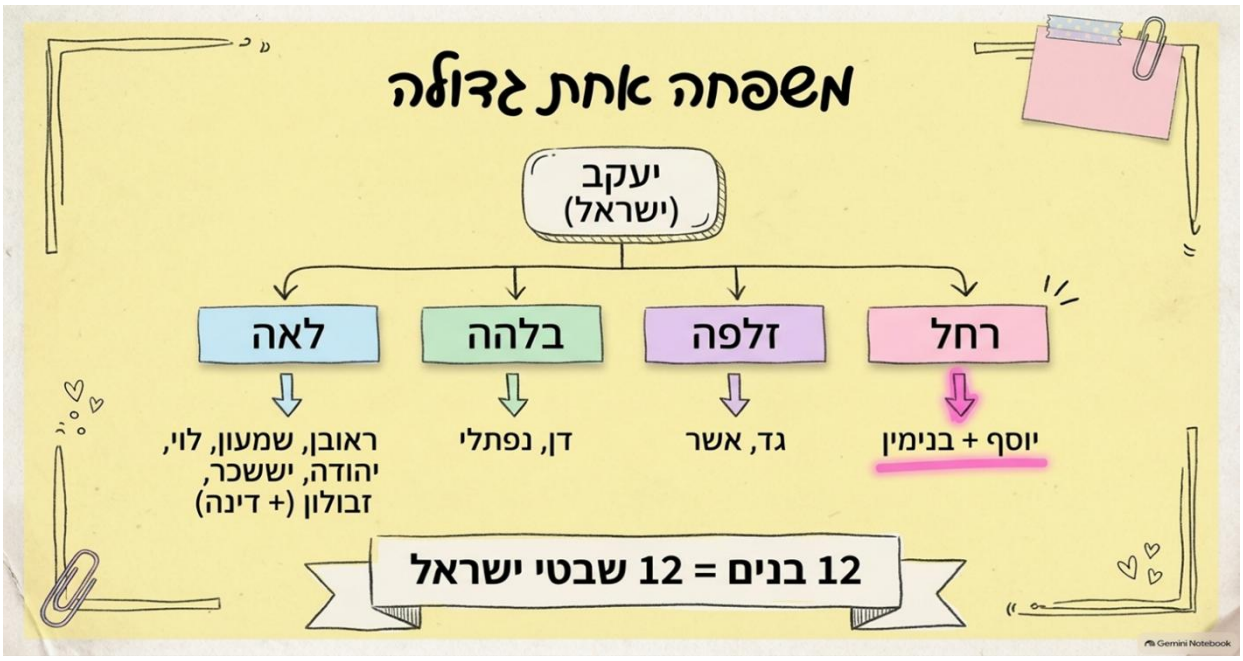
איך בכלל אפשר לדעת? האם יש לנו מסמך שמספר לכל אחד מאיתנו מאיזה שבט הוא? רוב היהודים כיום לא יודעים ואי אפשר לדעת בוודאות צאצאים של איזה שבט הם ,משום שהייחוס השבטי ברובו לא נשמר באופן מתועד מאז תקופת הגלות.

ישנם יוצאים מן הכלל ומסורות שונות לגבי השבטים:

- כהנים ולוויים :בני שבט לוי ומשפחת הכהנים שומרים על ייחוסם המדויק מדור לדור עד היום, ולכן הם יודעים בוודאות שהם משתייכים לשבט לוי.
- שבט יהודה ושבט בנימין :רוב היהודים המוכרים כיום נחשבים כצאצאים של ממלכת יהודה (שכללה בעיקר את שבט יהודה, שבט בנימין וחלק משבט לוי). ישנן מסורות עתיקות, כמו זו המובאת בספרי ה-חיד"א ,לפיהן בני קהילות אשכנז הם מבני שבט בנימין ובני קהילות ספרד מבני שבט יהודה, אך אין לזה הוכחה מוחלטת.
- עשרת השבטים : שאר עשרת השבטים הוגלו בידי אשור בתקופת בית ראשון ומאז אבדו עקבותיהם, ולכן לא ניתן לדעת בוודאות את שייכותם כיום.
- מגילות יוחסין :ישנן משפחות ספציפיות המעורות בשורשיהן ויש בידיהן מגילת יוחסין מדויקת המעידה על מוצאן המדויק, אך מדובר במקרים נדירים מאוד

אז אם אנחנו לא יודעים היום לאיזה שבט אנחנו שייכים – למה בכל זאת חשוב לנו להכיר את הסיפור של 12 השבטים?

יוסף הוא לא רק ילד במשפחה. הסיפור שלו הוא חלק מהדרך שבה משפחת יעקב הופכת בהמשך לעם ולשנים ־ עשר שבטים.

מתי התרחש סיפור יוסף?

על פי המסורת היהודית וסדר הדורות ,סיפור מכירת יוסף התרחש בשנת ב'רט"ז (2216 לבריאת העולם) **בסביבות שנת 1544 לפני הספירה.** באותה עת ,יוסף היה בן 17 , אביו יעקב היה בן 108, וסבו יצחק היה בן 168 (שנתיים לפני פטירתו[)

הזמן שעבר על יוסף, ממכירתו ועד לאיחוד המשפחתי במצרים (סך הכל 22 שנות ניתוק):

מקור השם יהודי

מקור השם "יהודי" מגיע משמו של יהודה, בנו הרביעי של יעקב אבינו ולאה אמנו.

להלן הגלגול הכרונולוגי של השם:

1. המקור המקראי: הולדת יהודה

השם מופיע לראשונה בספר בראשית בעת לידתו של יהודה. אמו, לאה, בחרה בשם זה כביטוי של הודיה לה': "וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד בֵּן, וַתֹּאמֶר: הַפַּעַם אוֹדֶה אֶת ה' – עַל כֵּן קָרְאָה שְׁמוֹ יְהוּדָה" (בראשית כ"ט, ל"ה). השורש הוא י-ד-ה, שמשמעותו להודות, לשבח ולהכיר בטובה.

2. הגלגול הממלכתי: ממלכת יהודה

לאחר מות המלך שלמה, התפלגה ממלכת ישראל המאוחדת לשתי ממלכות:

ממלכת ישראל: בצפון (שכללה 10 שבטים).

ממלכת יהודה: בדרום (שכללה בעיקר את שבט יהודה, שבט בנימין וחלק משבט לוי).

תושבי הממלכה הדרומית החלו להיקרא "יהודים" על שם הממלכה והשבט הדומיננטי שבה.

3. נקודת המפנה: גלות בבל וספר אסתר

בשנת 586 לפני הספירה, החריב נבוכדנאצר מלך בבל את בית המקדש הראשון והגלה את תושבי ממלכת יהודה. באותו הזמן, עשרת השבטים של ממלכת הצפון כבר היו מפוזרים ואבדו (גלות סנחריב). מאחר שרק גולי ממלכת יהודה שמרו על זהותם הלאומית והדתית בגלות, הפך המושג "יהודי" לכינוי כולל לכל בני העם, ללא קשר לשבט המקורי שלהם.

המקום הראשון בתנ"ך שבו המילה "יהודי" משמשת כתיאור לאומי/דתי כללי הוא במגילת אסתר: *"אִישׁ יְהוּדִי הָיָה בְּשׁוּשַׁן הַבִּירָה וּשְׁמוֹ מָרְדֳּכַי... אִישׁ יְמִינִי"* (אסתר ב', ה').

4. הגלגול הבינלאומי (יוונית ולטינית)

בתקופת בית שני, עם כיבושי אלכסנדר הגדול והאימפריה הרומית, האזור הגיאוגרפי של ארץ ישראל נקרא בפי הגויים יהודה (ludaea בלטינית או loudaia ביוונית). תושבי המקום נקראו ludaeus, ומשם התגלגל השם לשפות הלועזיות המוכרות כיום:

- אנגלית: Jew (קיצור של Judean) צרפתית: Juif גרמנית: Jude

סיכום משמעות השם: השם "יהודי" נושא עמו משמעות כפולה:

1. משמעות רוחנית: מלשון "הודיה" – היכולת להודות לה' ולהכיר בטוב.
2. משמעות היסטורית: זיקה לשבט יהודה, השבט שממנו צמחה המנהיגות (דוד המלך ושושלת המלוכה) ושמר על הגחלת של עם ישראל לאורך הגלויות.

להלן ההבדלים בין שלושת המונחים שליוו את עמנו, כאשר כל שם מייצג רובד אחר בזהות שלנו (היסטורי, לאומי ודתי),

---

עברי, ישראלי, יהודי – מה ההבדל?

שלושת השמות הללו מופיעים בסדר כרונולוגי מדויק לאורך ההיסטוריה, וכל אחד מהם מדגיש פן אחר:

מתי השתמשו בו?	המשמעות המרכזית	המקור ההיסטורי	המונח
שימש בעיקר בתקופת האבות, ובפי עמים זרים (כמו המצרים או הפלשתים) כדי לתאר את בני ישראל.	הגדרה גיאוגרפית ורעיונית : מי שבא מהצד השני של הנהר, ומי שדעתו שונה מכל העולם (כל העולם מעבר אחד, והוא מהעבר השני).	אברהם אבינו") *אברם העברי*] ("ספר בראשית]. מגיע מהפסוק "*מעבר הנהר* "או מהאב הקדמון עֵבֶר.	**עִבְרִי**
השם הרשמי של העם ממתן תורה, לאורך תקופת המדבר, השופטים וימי הממלכה המאוחדת") *בני ישראל* ," *"עם ישראל*.("	הגדרה לאומית-משפחתית : השתייכות ביולוגית ולאומית ל-12 השבטים, בניו של יעקב.	יעקב אבינו, ששמו שונה לישראל לאחר המאבק עם המלאך") *כי שרית עם אלוהים ועם אנשים ותוכל*] ("ספר בראשית.[	**יִשְׂרָאֵלִי**
הפך לדומיננטי מסוף ימי בית ראשון, בתקופת פרס, יוון ורומא, ועד לימינו אנו.	הגדרה דתית-תרבותית בגלות :מי ששומר על זהותו הייחודית ואינו משתחווה לאלילים (כמו מרדכי היהודי).	שבט יהודה וממלכת יהודה (לאחר פילוג הממלכה וגלות עשרת השבטים).	**יְהוּדִי**

מערך שיעור – יוסף ואחיו - ספר בראשית ל"ז

משך הזמן: 45 דקות

נושא: אילו אירועים התרחשו לפני מכירת יוסף?

שאלות לשיח ודיון:

מה קרה בתוך המשפחה ?

מה גרם לאחים להתרחק מיוסף?

איך מעשים של בני משפחה משפיעים על המשפחה כולה?

מה הסיפור של יוסף מלמד אותנו על משפחה?

כרטיס רקע לתלמיד – משפחת יעקב ויוסף

מי הם האנשים בסיפור?

יוסף הוא אחד מבניו של **יעקב**.

ליעקב היו **12 בנים** ,שהפכו בהמשך לאבותיהם של שבטי ישראל.

יוסף היה בנו של **רחל** ,האישה שיעקב אהב במיוחד. ליוסף היה גם אח צעיר ,**בנימין** ,שהיה אף הוא בנה של רחל.

ליעקב היו בנים נוספים שנולדו לו מנשותיו האחרות ,**לאה, בלהה וזלפה**.

מה חשוב לדעת על יוסף?

יוסף היה בן **17** כאשר הסיפור שלנו מתחיל.

יעקב אהב את יוסף במיוחד, ואף נתן לו כתונת פסים.

העדפה זו עוררה אצל האחים רגשות קשים כלפי יוסף.

בנוסף, יוסף סיפר לאחים על חלומות שבהם נראה כאילו הם עתידים להשתחוות לו.

הדבר הגביר את הכעס והמתח ביניהם.

מכאן מתחיל הסיפור שנקרא: מכירת יוסף

רגע לפני שקוראים – חשבו

כעת, כאשר אתם מכירים קצת את המשפחה, מה לדעתכם עלול לקרות כאשר:

אב אוהב בן אחד במיוחד?

האחים מרגישים שמישהו מקבל יחס מועדף?

כאשר אותו בן אהוב מספר להם על חלומות שבהם הוא נראה חשוב מהם?

כתבו השערה:

אני חושב/ת ש...

(בין כל המילים, תעלה המילה קנאה)

קנאה –תחושה שמתעוררת כאשר אדם מרגיש שלמישהו אחר יש משהו שהוא רוצה לעצמו, או שמישהו אחר מקבל יחס שהוא חושב שמגיע גם לו.

שאלה

האם קנאה יכולה להשפיע על היחסים בתוך משפחה?

אם אתם הייתם אחד האחים של יוסף, מה הייתם חושבים על הקשר המיוחד בין יעקב ליוסף?

פרט חשוב מאוד בסיפור הוא אודות **כתונת הפסים שיעקב נותן ליוסף".**

"וְיִשְׂרָאֵל אָהַב אֶת יוֹסֵף מִכָּל בָּנָיו... וְעָשָׂה לוֹ כְּתֹנֶת פַּסִּים".

בראשית ל"ז, ג'

מה אנחנו מבינים מהפסוק?

→יעקב אוהב את יוסף במיוחד.

→הוא נותן לו משהו מיוחד.

- **למה לדעתכם התורה מספרת לנו על הכתונת?**
- **איך לדעתכם האחים יכולים להרגיש כשהם רואים את הכתונת?**

אפשרויות בחירה:

☐שמחה בשביל יוסף

☐קנאה

☐כעס

☐תחושת חוסר צדק

☐משהו אחר_____ :

שאלות

- **האם הבעיה היא הכתונת עצמה – או מה שהיא מסמלת?**
- **האם בתוך משפחה אפשר לאהוב כל ילד באופן שונה?**

יעקב אהב את יוסף במיוחד ונתן לו כתונת פסים.

לקרוא את פסוק ד:'

"וַיִּרְאוּ אֶחָיו כִּי אֹתוֹ אָהַב אֲבִיהֶם מִכָּל אֶחָיו, וַיִּשְׂנְאוּ אֹתוֹ"...

שאלה

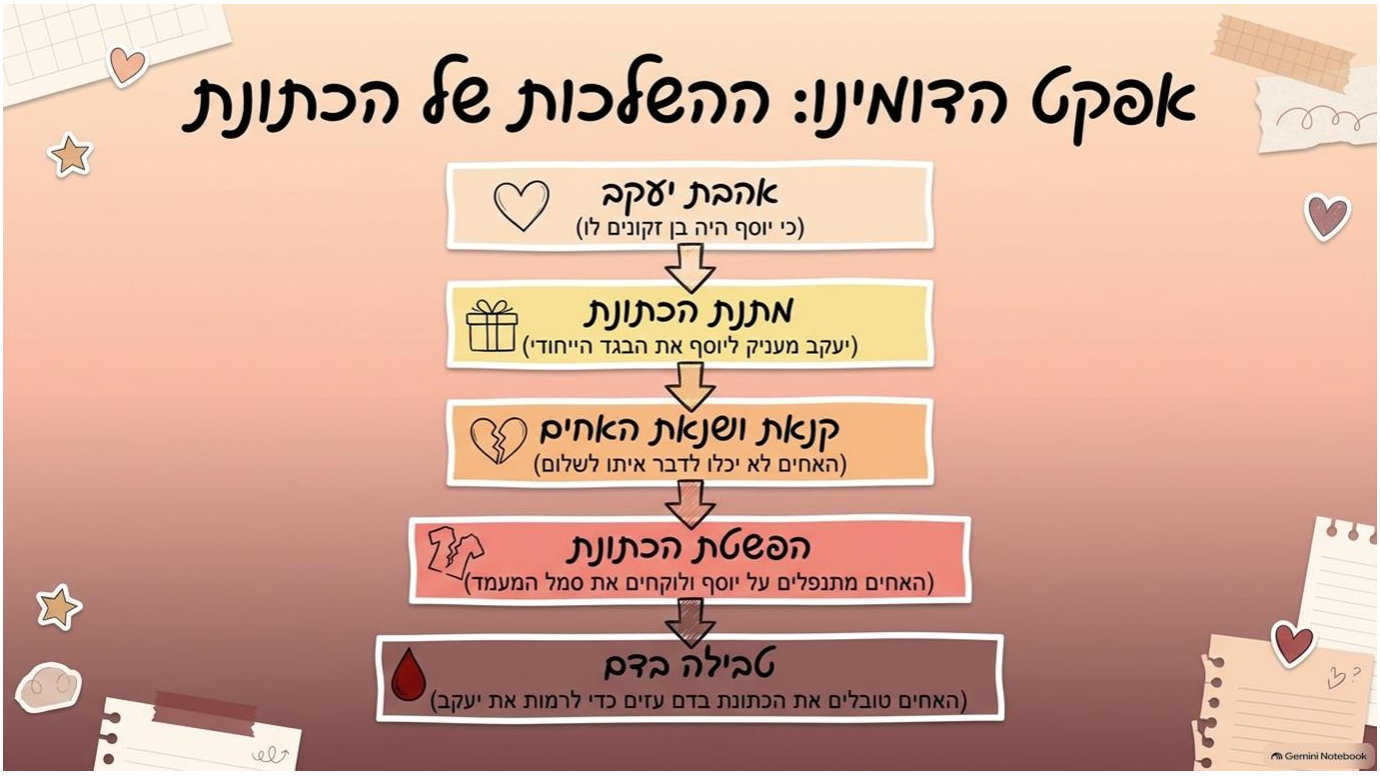
מה השתנה בין פסוק ג' לפסוק ד?'

התלמידים מחברים בין שני פסוקים ומסיקים קשר של **סיבה ותוצאה.**

אהבה מיוחדת של האב → תחושת פער אצל האחים → כעס/שנאה → פגיעה בקשר המשפחתי.

מה זה בכלל 'כתונת פסים'?
ריבוי צבעים: בגד המורכב ממספר צבעים או מחלקי בד שונים.
בגד ארוך: שרוולים המגיעים עד כפות הידיים והרגליים ('פס ידו'). סמל לכך שיוסף לא צריך לעבוד בעבודה פיזית קשה בשדה!
חומר יוקרתי: עשוי מבד משובח כמו צמר מיוחד או משי.
הכתונת לא הייתה סתם בגד – היא הייתה סמל למעמדות, להצדפה... ולקנאה.
Gemini Notebook

משפחת יעקב וסיפור יוסף: מהאבות אל השבטים
הצגת המבנה המשפחתי של יעקב, שורשי 12 השבטים והגורמים שהובילו לסכסוך בין יוסף לאחיו.
שושלת האבות ומבנה המשפחה
אברהם
האב הראשון
יצחק
העקדה והברכה
יעקב (ישראל)
המקור שממנו צומחת המשפחה שתהפוך לבסיס של עם ישראל.
4 אימהות ו-12 בנים המרכיבים את השבטים
לאה
ראובן, שמעון, לוי, יהודה, יששכר, זבולון
רחל
יוסף, בנימין
בלהה
דן, נפתלי
זלפה
גד, אשר
המשכיות השבטים כיום: לוי, יהודה ובניחין. בנינוד ל"עשרת השבטים האבודים", שבטים אלו שמרו על זיקה לזהותם לאורך הגלות.
כתונת הפסים וסלע המחלוקת
רגע השבירה: הפשטת הכתונת והשלכה לבור
האחים הפשיטו את יוסף מכתונתו וטבלו אותה בדם כדי לדמות את יעקב.
כתונת הפסים: סמל למעמד, אהבה והנהגה.
בגד יוקרתי שסימל את העדפתו של יעקב כלפי יוסף, "בן הזקונים".
הקנאה שהובילה לשנאה וחוסר תקשורת
האחים לא יכלו "דברו לשלום" בשל אהבת האב והחלומות שסיפר יוסף.

מה קדם למכירת יוסף? — החלומות ויחס יעקב ליוסף

מיומנויות :הסקת מסקנות, נקודת מבט, הבעת עמדה

במבט חוקר

קוראים את הפסוקים המתארים את חלומות יוסף. **(בראשית ל"ז)**

התלמידים מתארים את החלומות :

- מה יוסף מספר ?
- איך האחים מגיבים ?
- מה אפשר להבין על היחסים ביניהם ?

הזמנה לנקודת מבט

מחלקים לתלמידים שתי נקודות מבט:

האחים **יוסף**

איך אני יכול להבין אותם? איך אני רואה את החלומות?

מה אני מרגיש? מה אני מרגיש?

התלמידים משלימים משפט אחד מכל נקודת מבט.

חלומות יוסף הם שני חלומות נבואיים שחלם יוסף בנערותו (בגיל 17) ,אשר ניבאו את עלייתו לגדולה ואת המצב שבו בני משפחתו ישתחוו לו .חלומות אלו, לצד יחסו המועדף של יעקב אביו (כתונת הפסים), עוררו את קנאתם ושנאתם של אחיו, והיו המניע הישיר להחלטתם למכור אותו למצרים.

להלן פירוט שני החלומות כפי שהם מופיעים בספר **בראשית (פרק ל"ז):**

חלום האלומות

- החלום :יוסף ואחיו מאלמים אלומות בשדה. לפתע, אלומתו של יוסף קמה וניצבת, ואילו האלומות של אחיו סובבות את אלומתו ומשתחוות לה.
- תגובת האחים :האחים הבינו מיד את הרמז למלוכה וכעסו מאוד. הם אמרו לו : *"הֲמָלֹךְ תִּמְלֹךְ עָלֵינוּ? אִם מָשׁוֹל תִּמְשֹׁל בָּנוּ ,"?*ושנאתם אליו גברה.

חלום גרמי השמיים

- החלום :יוסף חולם שהשמש, הירח ואחד עשר כוכבים משתחווים לו.
- המשמעות :השמש והירח מסמלים את הוריו (יעקב ורחל/בלהה), ואחד עשר הכוכבים מסמלים את אחד עשר אחיו.
- תגובת האב והאחים :הפעם יוסף סיפר את החלום גם לאביו. יעקב גער בו כדי להרגיע את הרוחות ואמר" :*הֲבוֹא נָבוֹא אֲנִי וְאִמְּךָ וְאַחֶיךָ לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְךָ אָרְצָה .?"*עם זאת, התורה מציינת כי בעוד שהאחים קינאו בו, יעקב אביו "שָׁמַר אֶת הַדָּבָר "וחיכה לראות האם החלום יתגשם.

ההתגשמות במצרים. החלומות התגשמו במלואם שנים רבות לאחר מכן. יוסף עלה לגדולה והפך למשנה למלך מצרים. בעקבות הרעב הכבד בארץ כנען, ירדו אחיו למצרים כדי לקנות אוכל, והשתחוו לפניו אפיים ארצה מבלי לדעת שהוא אחיהם.

סרטוני יוטיוב

שלבו את הסרטונים בשיעורים

מציירים את זה 🎨 | ספר בראשית פרקים ל"ו-מ' | 'פרויקט 929YouTube -

מציירים את זה 🎨 | ספר בראשית פרקים ל"ו-מ' | פרויקט 929 - 4 דקות

יוסף וכתונת הפסים: החלומות, הקנאה והמכירה למצרים | בראשית פרק ל"ז

יוסף וכתונת הפסים: החלומות, הקנאה והמכירה למצרים | בראשית פרק ל"ז

6 דקות - סיפור בשילוב פסוקים

פסוקים המביעים קנאה (מתוך אתר תנ"ך 929)

פסוק	מה מגביר את הקנאה של האחים ביוסף ואת שנאתם אותו?
ב יוֹסֵף... הָיָה רֹעֶה אֶת אֶחָיו בַּצֹּאן, וְהַנַּעַר יוֹסֵף אֶת דִּבָּתָם רָעָה אֶל אֲבִיהֶם.	
ג וְיִשְׂרָאֵל אָהַב אֶת יוֹסֵף מִכָּל בָּנָיו, כִּי בֶן זְקֻנִים הוּא לוֹ, וְעָשָׂה לוֹ כְּתֹנֶת פַּסִּים. ד וַיִּרְאוּ אֶחָיו כִּי אֹתוֹ אָהַב אֲבִיהֶם מִכָּל אֶחָיו, וַיִּשְׂנְאוּ אֹתוֹ, וְלֹא יָכְלוּ דַּבְּרוֹ לְשָׁלֹם.	
ה וַיַּחֲלֹם יוֹסֵף חֲלוֹם, וַיַּגֶּד לְאֶחָיו, וַיּוֹסִפוּ עוֹד שְׂנֹא אֹתוֹ. ו וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם: 'שִׁמְעוּ נָא הַחֲלוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר חָלָמְתִּי, ז וְהִנֵּה אֲנַחְנוּ מְאַלְּמִים אֲלֻמִּים בְּתוֹךְ הַשָּׂדֶה, וְהִנֵּה קָמָה אֲלֻמָּתִי וְגַם נִצָּבָה, וְהִנֵּה תְסֻבֶּינָה אֲלֻמֹּתֵיכֶם וַתִּשְׁתַּחֲוֶיןָ לַאֲלֻמָּתִי'. ח וַיֹּאמְרוּ לוֹ אֶחָיו: 'הֲמָלֹךְ תִּמְלֹךְ עָלֵינוּ אִם מָשׁוֹל תִּמְשֹׁל בָּנוּ?' וַיּוֹסִפוּ עוֹד שְׂנֹא אֹתוֹ.	
ט וַיַּחֲלֹם עוֹד חֲלוֹם אַחֵר וַיְסַפֵּר אֹתוֹ לְאֶחָיו, וַיֹּאמֶר: 'הִנֵּה חָלַמְתִּי חֲלוֹם עוֹד, וְהִנֵּה הַשֶּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ וְאַחַד עָשָׂר כּוֹכָבִים מִשְׁתַּחֲוִים לִי...' וַיִּקְנְאוּ בוֹ אֶחָיו.	

להלן דוגמה לתשובות לטבלה לשימוש המורה:

פסוק	מה מגביר את הקנאה של האחים ביוסף? ואת שנאתם אותו?
ב יוֹסֵף... הָיָה רֹעֶה אֶת אֶחָיו בַּצֹּאן, וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת דִּבָּתָם רָעָה אֶל אֲבִיהֶם.	יוסף אמר לאביו דברים רעים על אחיו, האחים מתחילים לכעוס על יוסף.
ג וְיִשְׂרָאֵל אָהַב אֶת יוֹסֵף מִכָּל בָּנָיו, כִּי בֶן זְקֻנִים הוּא לוֹ, וְעָשָׂה לוֹ כְּתֹנֶת פַּסִּים. ד וַיִּרְאוּ אֶחָיו כִּי אֹתוֹ אָהַב אֲבִיהֶם מִכָּל אֶחָיו, וַיִּשְׂנְאוּ אֹתוֹ, וְלֹא יָכְלוּ דַּבְּרוֹ לְשָׁלֹם.	יעקב אהב את יוסף יותר מאת אחיו והוא מפנק אותו ועושה לו כותנת פסים. הסמל הגלוי של אהבת יעקב ליוסף מעורר את הקנאה של אחיו בו ומגביר את שנאתם אליו.
ה וַיַּחֲלֹם יוֹסֵף חֲלוֹם, וַיַּגֶּד לְאֶחָיו, וַיּוֹסִפוּ עוֹד שְׂנֹא אֹתוֹ. ו וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם: 'שִׁמְעוּ נָא הַחֲלוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר חָלָמְתִּי, ז וְהִנֵּה אֲנַחְנוּ מְאַלְּמִים אֲלֻמִּים בְּתוֹךְ הַשָּׂדֶה, וְהִנֵּה קָמָה אֲלֻמָּתִי וְגַם נִצָּבָה, וְהִנֵּה תְסֻבֶּינָה אֲלֻמֹּתֵיכֶם וַתִּשְׁתַּחֲוֶיןָ לַאֲלֻמָּתִי'. ח וַיֹּאמְרוּ לוֹ אֶחָיו: 'הֲמָלֹךְ תִּמְלֹךְ עָלֵינוּ אִם מָשׁוֹל תִּמְשֹׁל בָּנוּ?' וַיּוֹסִפוּ עוֹד שְׂנֹא אֹתוֹ.	יוסף חולם שהאחים שלו משתחווים לו ומספר להם על כך. הם מבינים שהוא רואה בעצמו מלך ושליט עליהם ושונאים אותו עוד יותר.
ט וַיַּחֲלֹם עוֹד חֲלוֹם אַחֵר וַיְסַפֵּר אֹתוֹ לְאֶחָיו, וַיֹּאמֶר: 'הִנֵּה חָלַמְתִּי חֲלוֹם עוֹד, וְהִנֵּה הַשֶּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ וְאַחַד עָשָׂר כּוֹכָבִים מִשְׁתַּחֲוִים לִי...' וַיִּקַּנְאוּ בוֹ אֶחָיו.	יוסף מספר לאחיו על חלומו השני, גם בו משתחווים האחים ליוסף וכשהם שומעים את החלומות שנאתם מתגברת יותר ויותר.

מערך שיעור – מכירת יוסף – בראשית ל"ז

משך הזמן: 45 דקות

מכירת יוסף

צפיה בסרטון יוטיוב

https://www.youtube.com/watch?v=wiuLbLF57_I

בראשית פרק 29: חלומות יוסף 7 דקות

שאלת צפיה

דבר אחד חדש שלמדתם מהסרטון?

קריאה חוקרת במכירת יוסף

קוראים יחד את **בראשית ל"ז,** בפסקאות קצרות.

לעצור בנקודות משמעותיות.

חלומות יוסף

"וְלֹא יָכְלוּ דַּבְּרוֹ לְשָׁלֹם"

שאלה

מה אפשר להבין מהמילה **"לשלום"?**

מה המשפט הזה מספר לנו על מצב היחסים במשפחה?

בלשי טקסט

נהפוך את הקריאה לעבודה בצוות.

כל קבוצה מקבלת את הטבלה:

איזו מילה/שורה בטקסט עוזרת לנו להבין זאת?	מה אפשר להבין על הרגש/המניע שלה?	מה הדמות עשתה?	מה קרה?
			יעקב מעדיף את יוסף
			יוסף מספר את החלומות
			האחים רואים את יוסף מרחוק
			האחים מחליטים מה לעשות
			ראובן/יהודה מגיבים

מה אנחנו יודעים	מה אנחנו לא בטוחים בו	מה אנחנו רוצים לבדוק
יוסף הוא בן של יעקב	מי בדיוק השתתף במכירה?	למה האחים שנאו אותו?
היו לו אחים	מה היה תפקיד יעקב?	האם אפשר לתקן את מה שקרה?
האחים מכרו אותו	מה קרה בכל שלב?	מה קרה למשפחה בעקבות המכירה?

הזמנה לפעילות

במבט חוקר

שואלים:

האם כל האחים פעלו באותה דרך?

כאן כדאי להפנות במיוחד לראובן ויהודה ולניסיון שלהם להציל את יוסף.

מה היה לנו ?

על הלוח:

קנאה → כעס → החלטה → פעולה

דילמת המשפחה

שאלה לכל קבוצה

מי אחראי יותר לכך שהמשפחה הגיעה למכירת יוסף?

האפשרויות:

א. יעקב –בגלל היחס המועדף ליוסף.

ב. יוסף –בגלל ההתנהלות שלו מול האחים.

ג. האחים –בגלל הבחירה שלהם לפגוע ביוסף.

ד. כמה מהדמויות יחד.

הקבוצה צריכה לבחור עמדה אחת.

הכלל:

אסור להציג עמדה בלי ראיה מן הטקסט.

כל קבוצה צריכה להכין טיעון:

אנחנו חושבים ש._____

הראיה שלנו מהטקסט היא **.**

לדעתנו, הראיה מראה ש.

"בית המשפט המשפחתי"

כל קבוצה מייצגת דמות אחרת.

לדוגמה:

- קבוצה 1 – יעקב
- קבוצה 2 – יוסף
- קבוצה 3 – האחים
- קבוצה 4 – ראובן
- קבוצה 5 – יהודה

כל קבוצה מציגה:

"אנחנו הדמות _____, ואנחנו רוצים להסביר מדוע אי אפשר להטיל עלינו את כל האחריות".

הקבוצה צריכה להציג **לפחות שתי ראיות מהטקסט**.

שאר התלמידים יכולים לשאול שאלה אחת:

"אם כך, למה אתם עשיתם/אמרתם"?_____

זה מכניס גם **הקשבה, שאילת שאלות והבעת דעה**.

חוזרים לשאלה:

מה הופך אנשים למשפחה?

התלמידים ישלימו

"אחרי שקראתי את סיפור יוסף, אני חושב/ת שמשפחה היא לא רק _____ אלא גם _____".

או:

"בסיפור יוסף אנחנו רואים שמשפחה יכולה להיות _____ כאשר"._____

אפשר לתת לתלמידים לבחור מתוך מילים:

קשר | אהבה | אחריות | אמון | בחירה | דאגה | שייכות | קבלה | נאמנות | מחויבות

משימת יציאה אישית כל תלמיד משלים:

טענה :לדעתי, הגורם המרכזי שהשפיע על היחסים במשפחת יעקב היה._____

ראיה :בטקסט נאמר/מתואר._____

הסבר :הדבר מראה ש._____

מערך שיעור - בראשית ל"ז

משך זמן: 45 דקות

עבודה בזוגות - תחנות למידה

תחנה ראשונה – יעקב, יוסף והאחים | פסוקים א'–ד' |

קראו:

פסוקים ג'–ד'

"וְיִשְׂרָאֵל אָהַב אֶת יוֹסֵף מִכָּל בָּנָיו"...

..."וַיִּרְאוּ אֶחָיו כִּי אֹתוֹ אָהַב אֲבִיהֶם מִכָּל אֶחָיו, וַיִּשְׂנְאוּ אֹתוֹ"...

משימה בזוגות

התלמידים משלימים:

מה בטקסט גורם לנו לחשוב כך? מה היא מרגישה? מה אנחנו יודעים? הדמות

יעקב

יוסף

האחים

עצירה לשונית

המילה **"וַיִּשְׂנְאוּ "**מופיעה בטקסט.

שאלות:

1. מה פירוש המילה ?
2. מה גרם לשנאה ?
3. האם הטקסט אומר שהאחים רק לא אהבו את יוסף – או מתאר רגש חזק יותר ?

שאלה

מה קורה במשפחה כאשר אחד מבני המשפחה מרגיש שמישהו אחר מקבל יותר ממנו?

תחנה שנייה – החלומות של יוסף | פסוקים ה'–י"א |

קראו את פסוקים ה'–י"א.

פעילות של **"מה כתוב? מה אנחנו מבינים"?**

על הלוח:

עובדה

מה יוסף מספר?

פרשנות

מה האחים מבינים מהחלום?

דעה

האם לדעתכם יוסף מבין כיצד דבריו משפיעים על האחים?

התלמידים עובדים בקבוצות של 3–4.

כל קבוצה מקבלת שלושה משפטים וצריכה למיין:

כתוב בטקסט / אפשר להסיק / זו כבר דעה

לדוגמה:

- יוסף מספר לאחים על חלומותיו .
- האחים כועסים על יוסף .
- יוסף רוצה לפגוע באחים .
- האחים מפרשים את החלום כאילו יוסף עתיד לשלוט בהם .
- יוסף אינו מבין את תגובת האחים .

תחנה שלישית – "מה היית עושה?" | פסוקים י"ב–כ"ד |

קראו את פסוקים י"ח–כ"ד.

במיוחד:

"וַיִּרְאוּ אֹתוֹ מֵרָחֹק, וּבְטֶרֶם יִקְרַב אֲלֵיהֶם וַיִּתְנַכְּלוּ אֹתוֹ לַהֲמִיתוֹ".

ואחר כך את דברי ראובן.

עבודת צוות

כל קבוצה מקבלת את השאלה:

אתם האחים. יוסף מגיע. אתם כועסים עליו. מה אפשר לעשות עכשיו?

הקבוצה צריכה לבחור אחת מארבע אפשרויות:

א. לדבר עם יוסף.

ב. להתרחק ממנו.

ג. לפנות לאבא.

ד. לפגוע ביוסף.

אבל יש תנאי:

חייבים להסביר את הבחירה באמצעות לפחות פרט אחד מהטקסט.

כל קבוצה מציגה:

"אנחנו בחרנו ב_____ כי._____

בטקסט ראינו ש"._____

ואז חוזרים לטקסט

שואלים:

מה האחים בחרו לעשות בפועל?

מי ניסה לעצור אותם?

מה אפשר ללמוד מכך על ראובן?

תחנה רביעית – רגע ההכרעה | פסוקים כ"ה–כ"ח |

קראו את קטע המכירה.

"זה הרגע שבו משפחה משנה את פניה".

כל קבוצה מקבלת ארבעה כרטיסים:

כעס | קנאה | פחד | בחירה

והמשימה:

איזו מילה מתארת בצורה הטובה ביותר את מה שקורה כאן?

אפשר לבחור יותר מאחת, אבל חייבים **להוכיח מהטקסט**.

משימת אוריינות מרכזית – טענה, ראיה, הסבר |

האם האחים הפסיקו להתנהג כמו משפחה עוד לפני המכירה?

התלמידים צריכים להשלים:

הטענה שלי:

אני חושב/ת ש...

הראיה שלי מהטקסט:

בפסוק _____ כתוב/מתואר...

ההסבר שלי:

הדבר מראה ש...

יוסף והאחים הם בני משפחה. אבל האם הם מתנהגים כמו משפחה?

ואז:

מה חסר במשפחה של יוסף והאחים?

אפשר לבחור מתוך:

אמון | קבלה | אהבה | שוויון | הקשבה | אחריות | כבוד | תחושת שייכות

בחרו דבר אחד והוכיחו אותו באמצעות הסיפור.

משימת סיום אישית | 5 דקות

כל תלמיד מקבל פתק:

היום הבנתי ש...

משפחה היא לא רק _____ אלא גם._____

מהטקסט למדתי ש...

כאשר _____, עלול לקרות._____

והדמות שהכי עוררה אצלי מחשבה היא...

_____כי._____

מערך שיעור

"מילון יוסף "

פירוש במילים שלי מה עזר לי להבין? מה אני חושב/ת שפירושה מילה מהפסוקים

וַיִּשְׁנְאוּ

וַיִּתְנַכְּלוּ

הַבָּאִים

נַהַרְגֵהוּ

וַיַּצִּלֻהוּ

וַיִּמְכְּרוּ

נקמת האחים (מתוך אתר תנ"ך 929)

פסוקים כא-ל יוסף מגיע אל אחיו והם מתכננים להרוג אותו

הצגת רמזים לבאות מתוך הפסוקים:

- פסוק כב" :וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם רְאוּבֵן: 'אַל תִּשְׁפְּכוּ דָם.'"
- פסוק כו" :וַיֹּאמֶר יְהוּדָה אֶל אֶחָיו: 'מַה בֶּצַע כִּי נַהֲרֹג אֶת אָחִינוּ.'"?

שאלה

- מי מוזכר ברמזים? (שניים מאחיו של יוסף, ראובן ויהודה)
- מה הם רוצים? (למנוע את רצח יוסף בידי אחיו)

שאלה לקראת הקריאה:

- האם יצליחו יהודה וראובן להציל את יוסף? כיצד?

מבט ראשון

קריאה בקול של פסוקים יח-ל. נבקש מהתלמידים לגלות אם יהודה וראובן משכנעים את אחיהם או לא ומה קורה ליוסף.

מבט שני - שאלות הבנה

- כיצד ראובן מנסה להציל את יוסף? (מציע להשליך אותו אל הבור, לחסוך לאחים את שפיכת הדם)
- מה מתכנן ראובן לעשות לאחר שישליכו האחים את יוסף לבור? (להוציא אותו מהבור ולהחזיר אותו לאביו)
- האם האחים שמעו בקול ראובן? (כן, הם הפשיטו את יוסף והשליכו אותו לבור ריק ממים)
- לאחר שהשליכו את יוסף ישבו האחים לאכול, מה ראו כשהרימו את מבטם? (שיירה של סוחרים ישמעאלים מובילים סחורה בדרכם למצרים)

- מה אומר יהודה לאחיו? (הוא מציע לא להרוג את יוסף אלא למכור אותו לישמעאלים כדי למנוע רצח)
- מי מעלה את יוסף מהבור? (המדיינים)
- למי הם מוכרים את יוסף? (לישמעאלים שהובילו אותו למצרים, יש הטוענים שהישמעאלים והמדיינים שייכים לאותה קבוצת סוחרים ויש הטוענים שהמדיינים הם שהוציאו את יוסף מהבור ומכרו אותו לישמעאלים)
- מה קורה כשראובן חוזר אל הבור? (כנראה לא היה נוכח בתהליך המכירה וכשהוא חוזר ויוסף איננו הוא מאבל ואומר: "הַיֶּלֶד אֵינֶנּוּ, וַאֲנִי, אָנָה אֲנִי בָא?" כלומר, "מה אעשה עכשיו?")

נראה ששני האחים פעלו להצלת יוסף ממוות – יהודה מציע הצעות משכנעות יותר, לא רק שנימנע מרצח, זה חשוב דווקא מכיוון שהוא אחינו, נרוויח מכל העניין כסף ונרחיק אותו לתמיד כך שחלומותיו לא יתגשמו.

- דמיינו שאתם שם, האם הייתם מציעים הצעה אחרת?
- האם יהודה מנהיג דגול, או שמא היה עליו לעשות צעד נוסף?
- האם מוטב להציל מה שאפשר, או שמא היה עליו לעשות מאמץ עליון כדי להחזירו לביתו?

מבט לחיים - העומדים מהצד

בפרק שלנו מוזכרים ראובן ויהודה המנסים לפעול לשינוי המצב, אך מה עם יתר האחים? מקצתם פועלים לביצוע המזימה ומקצתם עומדים בצד.

- מה אתם הייתם עושים?
- לאיזו קבוצה הייתם משתייכים?

מערך שיעור – מכירת יוסף – בראשית ל"ז

נושא : יוסף יוצא אל אחיו – הבור והמכירה

זמן 45 **:**דקות

פירוט	**רכיב**
להבין כיצד המתח בין יוסף לאחיו מתפתח לעימות ולמעשה קיצוני – השלכת יוסף לבור ומכירתו.	**מטרת השיעור**
הסקת מסקנות, נקודת מבט, עבודת צוות	**מיומנויות**
מתי כעס או קנאה הופכים למעשה ?התלמידים מציעים מצבים כלליים שבהם רגש מוביל לפעולה.	**הזמנה לפעילות**
קריאת הקטע שבו יעקב שולח את יוסף אל אחיו ועד השלכתו לבור. התלמידים מאתרים :**מה האחים עושים? מה מניע אותם? מה יוסף עשוי להרגיש?**	**במבט חוקר**
בקבוצות קטנות: כל קבוצה מקבלת דמות – **יוסף / ראובן / אחד האחים** . משלימים: "אני רואה את מה שקרה כ..." / "אני רוצה ש..." / "אני חושש ש"...	**נקודת מבט**
האם כל האחים פעלו באותה דרך ?התלמידים חוזרים לטקסט ומזהים את הניסיון של ראובן להציל את יוסף.	**עוצרים וחושבים**
קריאה קצרה של הקטע על מכירת יוסף. שאלה :**מה השתנה ברגע הזה ביחסים בין האחים ליוסף?**	**המכירה**
רצף חזותי :**יוסף מגיע** → **האחים רואים אותו** → **מחליטים** → **הבור** → **המכירה** .בנק מילים :*כעס, קנאה, נקמה, פחד, החלטה, אחריות.*	**פיגום**
השלמת הרצף :**מתח** → **רגש** → **החלטה** → **פעולה** → **תוצאה**	**מה היה לנו**
מה הופך אנשים למשפחה – ?מה קורה לקשר המשפחתי כאשר כעס, קנאה וחוסר שיח מנהלים את היחסים?	**חיבור לרעיון הגדול**

מערך שיעור (לקוח מאתר תנ"ך 929)

הבשורה השקרית ליעקב בראשית פסוקים ל"א-ל"ו

מבט ראשון - קוראים בקול את ל"א-ל"ו. נכוון את התלמידים לחפש בפסוקים שקר.

מבט שני

השקר של אחי יוסף נחלק לשניים: הראשון מצוין בפסוק ל"א והשני בפסוק ל"ב.

- מצאו את שני חלקי השקר בפסוקים וכתבו במחברת. (טבילת הכתונת בדם של חיה; האחים אומרים ליעקב: "זאת מצאנו", מצאנו את הכתונת)
- על פי הפסוקים, האם בני יעקב אומרים שהוא מת? (לא, הם נותנים ליעקב להבין זאת בעצמו)

בפסוק ל"ד כתוב: "וַיִּקְרַע יַעֲקֹב שִׂמְלֹתָיו וַיָּשֶׂם שַׂק בְּמָתְנָיו וַיִּתְאַבֵּל עַל בְּנוֹ יָמִים רַבִּים."

- הסבירו במילים שלכם את הפסוק וכתבו במחברת מה עושה יעקב.

מבט שלישי

כאשר בני יעקב באים אליו עם כתנת יוסף הטבולה בדם הוא אומר: "חַיָּה רָעָה אֲכָלָתְהוּ, טָרֹף טֹרַף יוֹסֵף."

- האם זה מה שאמרו לו בניו?

בפסוק ל"ה כתוב: "וַיָּקֻמוּ כָל בָּנָיו וְכָל בְּנֹתָיו לְנַחֲמוֹ, וַיְמָאֵן לְהִתְנַחֵם", פירוש מילה וימאן היא סירב.

- הסבירו במלים שלכם את הפסוק וכתבו במחברת.
- נסו לשער כיצד הרגיש יעקב לפי המתואר בפסוקים.
- ראיינו את אחד הנוכחים בשעת הבשורה (יעקב \ ראובן \ יהודה \ יתר האחים) ושאלו אותו שאלות: כיצד הוא מרגיש? האם הוא היה נוהג אחרת? האם הוא מתחרט על מעשיו? ענו על השאלות במקומו וכתבו את הריאיון במחברת.

מבט לחיים - שקר

- האם מה שאמרו האחים בפרק הוא שקר או שקר לבן?
- האם במצב שנוצר (לאחר שיוסף כבר נמכר) הם פעלו נכון, או שהיה עליהם להודות בכנות על מה שעשו?

מערך שיעור - מה מספרים ליעקב? הבשורה השקרית - בראשית ל"ז

נושא : כתונת הפסים והסיפור שהאחים מספרים ליעקב (פסוקים

רכיב	**פירוט**
מטרת השיעור	להבין כיצד האחים מתמודדים עם תוצאות מעשיהם וכיצד הסיפור שהם מספרים ליעקב משפיע על המשפחה.
מיומנויות	הסקת מסקנות, נקודת מבט, הבעת עמדה
הזמנה לפעילות	מציגים את השאלה :**האם תמיד קל לספר להורים את האמת כשעשינו משהו לא נכון ?**התלמידים חושבים על סיבות כלליות לכך שאדם עלול להסתיר אמת.
במבט חוקר ומה הם לא אומרים?	קריאת הקטע: האחים לוקחים את כתונת הפסים, טובלים אותה בדם ומביאים אותה ליעקב. התלמידים מזהים :**מה הם עושים? מה הם אומרים?**
נקודת מבט	עבודה בזוגות :**האחים / יעקב** .האחים: "אנחנו רוצים שיעקב יחשוב ש..." יעקב: "אני רואה את הכתונת וחושב ש"...
הסקת מסקנות	שאלה :**מה אפשר להבין על היחסים במשפחה דווקא ממה שהאחים לא אומרים?**
רגע של עצירה	קוראים את תגובת יעקב. שואלים :**מה הסיפור שהאחים יצרו עבור יעקב, ומה התוצאה שלו עבורו?**
פיגום	טבלה פשוטה: **מה קרה באמת
מה היה לנו	השלמת שרשרת :**מעשה** → **הסתרה** → **סיפור** → **תגובה** → **תוצאה**
חיבור לרעיון הגדול	**מה הופך אנשים למשפחה – ?**האם משפחה יכולה להישאר קרובה כאשר אין בה אמון ואמת?

לרשותכם דפי עבודה – בחירה

דפי עבודה לתלמידים – מכירת יוסף

תנ"ך | בראשית ל"ז, פסוקים א'–כ"ח

השאלה היא:

מה קורה למשפחה כאשר רגשות כמו קנאה, כעס ופגיעה משפיעים על הבחירות של בני המשפחה?

תחנה 1 – יעקב, יוסף והאחים

קראו בראשית ל"ז, פסוקים ג'–ד'.

יעקב אוהב את יוסף במיוחד. כיצד הדבר משפיע על היחסים בין יוסף לבין אחיו?

השלימו:

הדמות	מה אנחנו יודעים עליה?	מה היא מרגישה?	איזו מילה או שורה בטקסט עוזרת לנו להבין?
יעקב			
יוסף			
האחים			

חושבים על המשפחה

מה יכול לקרות במשפחה כאשר אחד מבני המשפחה מרגיש שמישהו אחר מקבל יותר ממנו?

מילה מהטקסט

המילה **"וַיִּשְׂנְאוּ "**מופיעה בפסוק ד.'

1. מה פירוש המילה ?

---

2. האם מדובר לדעתכם ברגש רגעי או ברגש שהולך ומעמיק? הסבירו .

תחנה 2 – החלומות של יוסף

קראו בראשית ל"ז, פסוקים ה'–י"א.

קראו כל משפט וסמנו:

כתוב בטקסט / אפשר להסיק / זו דעה

1. יוסף מספר לאחים על חלומותיו.

☐כתוב בטקסט ☐ אפשר להסיק ☐ זו דעה

2. האחים כועסים על יוסף.

☐כתוב בטקסט ☐ אפשר להסיק ☐ זו דעה

3. יוסף רוצה לפגוע באחים.

☐כתוב בטקסט ☐ אפשר להסיק ☐ זו דעה

4. האחים מבינים מהחלומות שיוסף עתיד לשלוט בהם.

☐כתוב בטקסט ☐ אפשר להסיק ☐ זו דעה

5. יוסף אינו מבין כיצד דבריו משפיעים על האחים.

☐כתוב בטקסט ☐ אפשר להסיק ☐ זו דעה

חשבו:

מה ההבדל בין מה שהטקסט אומר לנו במפורש לבין מה שאנחנו מסיקים ממנו?

שאלה למשפחה

האם במשפחה חשוב רק מה שהתכוונו לומר – או גם איך הדברים מתקבלים אצל האחר?

הביעו את דעתכם ונמקו.

תחנה 3 – רגע של בחירה

קראו בראשית ל״ז, פסוקים י״ח–כ״ד.

דמיינו שאתם האחים. יוסף מגיע אליכם. אתם כועסים עליו.

מה אפשר לעשות?

☐לדבר עם יוסף

☐להתרחק ממנו

☐לפנות לאבא

☐לפגוע ביוסף

☐רעיון אחר_____ :

החלטת הקבוצה

אנחנו בחרנו ב:

למה?

אנחנו בחרנו בכך כי:

ראיה מהטקסט

בטקסט ראינו ש:

מה בחרו האחים לעשות בפועל?

מי ניסה לעצור אותם?

מה אפשר ללמוד מכך על ראובן?

תחנה 4 – מילים שמספרות סיפור

היעזרו בהקשר של הפסוקים ונסו להבין את המילים.

וַיִּשְׁמְעוּ

אני חושב/ת שפירוש המילה הוא:

מה בטקסט עזר לי להבין?

במילים שלי:

וַיִּתְנַכְּלוּ

אני חושב/ת שפירוש המילה הוא:

מה בטקסט עזר לי להבין?

במילים שלי:

וַיַּצִּלֵהוּ

אני חושב/ת שפירוש המילה הוא:

מה בטקסט עזר לי להבין?

במילים שלי:

וַיִּמְכְּרוּ

אני חושב/ת שפירוש המילה הוא:

מה בטקסט עזר לי להבין?

במילים שלי:

שאלה מסכמת

בחרו אחת מהמילים. כיצד היא עוזרת לנו להבין את היחסים במשפחה?

תחנה 5 – טענה, ראיה והסבר

השאלה:

האם האחים הפסיקו להתנהג כמו משפחה עוד לפני מכירת יוסף?

עכשיו נבנה תשובה כמו חוקרים.

הטענה שלי

אני חושב/ת ש:

הראיה שלי מהטקסט

בפסוק _____ כתוב/מתואר:

ההסבר שלי

הראיה הזאת מראה ש:

בדקו את עצמכם:

☐כתבתי טענה ברורה.

☐הבאתי ראיה מהטקסט.

☐הסברתי כיצד הראיה מחזקת את הטענה שלי.

תחנה 6 – בית המשפט של המשפחה

עבודת צוות

כל קבוצה מקבלת דמות:

יעקב / יוסף / האחים / ראובן / יהודה

המשימה שלכם:

להגן על הדמות שלכם ולהסביר מדוע אי אפשר להטיל עליה את כל האחריות למה שקרה.

אנחנו מייצגים את:

העמדה שלנו:

ראיה ראשונה מהטקסט:

ראיה שנייה מהטקסט:

מה אנחנו רוצים שהכיתה תבין על הדמות שלנו?

שאלה שהיינו רוצים לשאול דמות אחרת:

תפקידי חברי הקבוצה

קורא/ת_____ :

מאתר/ת ראיות_____ :

כותב/ת_____ :

מציג/ה_____ :

חוזרים לשאלה הגדולה

מה הופך אנשים למשפחה?

אחרי שקראנו את סיפור יוסף, השלימו:

משפחה היא לא רק _____

אלא גם _____

בסיפור יוסף אנחנו רואים שמשפחה יכולה להיות

כאשר

עכשיו חשבו על קשר הדם:

יוסף והאחים הם ללא ספק בני משפחה. האם הם גם מתנהגים כמו משפחה?

☐כן

☐לא

☐לפעמים כן ולפעמים לא

הסבירו:

משימת יציאה אישית

דבר אחד שהבנתי היום על משפחה:

פסוק או אירוע מהסיפור שעזר לי להבין זאת:

שאלה שנשארה לי:

לעזרתכם

אתר תנ"ך 929

https://edu.929.org.il/age_group/%d7%92/

הצעות לפעילות סיכום

פעילות סיכום: "הסיפור ב־5 תחנות"

מיומנויות :הסקת מסקנות, רצף, נקודת מבט

נותנים לזוגות 5 כרטיסים עם התחנות:

1. **כתונת הפסים ויחס יעקב**
2. **חלומות יוסף**
3. **הבור והמכירה**
4. **כתונת הפסים והסיפור ליעקב**
5. **מה קרה למשפחה ?**

המשימה:

סדרו את התחנות ובחרו תחנה אחת שלדעתכם שינתה את המשפחה בצורה משמעותית. הסבירו במשפט אחד מדוע.

אפשר לתת פיגום:

"בחרנו בתחנה ___ כי בעקבותיה"._____

סיום במליאה

שואלים:

אם הייתם צריכים לתת לסיפור יוסף ואחיו כותרת אחרת – איזו כותרת הייתם נותנים?

וכאן אפשר לחזור לרעיון הגדול של היחידה:

מה הופך אנשים למשפחה?

זו פעילות קצרה, אבל היא גם בודקת **הבנת רצף** ,גם מפעילה **הסקת מסקנות** ,וגם מכינה אותם לחיבור בין התנ״ך לאמנות.

לסיום - בחרו שאלה אחת לשיח ודיון

1. **האם אפשר להיות משפחה גם כשאין בינינו אהבה ?**
2. **מה קורה למשפחה כאשר אין בה תחושה של שוויון ?**
3. **האם משפחה יכולה להישאר משפחה גם אחרי פגיעה באמון ?**
4. **מי אחראי לשמור על קשרים בתוך המשפחה – כל אחד לעצמו או כולם יחד ?**
5. **האם בני משפחה חייבים לסלוח זה לזה ?**
6. **האם קשר דם מספיק כדי ליצור משפחה?**

סרטוני יוטיוב לשילוב בלמידה - פעילות סיכום

אפשרויות לבחירה

תנ"ך בראשית פרק לז - החלומות של יוסף – והקנאה של האחים | איך יוסף הגיע למצרים

9 דקות

בראשית פרק 29: חלומות יוסף BIBLEi

הסיפור עד מכירת יוסף והגעתו למצרים - 7 דקות

הסיפור של יוסף - מבגידה למלוכה - חלק א 9 דקות

סיפור יוסף ואחיו – קנאה, חלומות, זריקה לבור ומכירתו של יוסף

צפייה באחד הסרטונים: יוסף ואחיו – עד המכירה

צפייה לאחר לימוד הסיפור

מטרת הצפייה :לבסס את הבנת הסיפור ,לזהות את הבחירות של יוצרי הסרטון ולבחון את היחסים בין הדמויות.

שאלות לתלמידים:

1. אילו אירועים מהסיפור המקראי מופיעים בסרטון ?האם הם מוצגים לפי סדר התרחשותם?
2. אילו פרטים בסרטון תואמים את הכתוב בתנ״ך ?נסו להיזכר בפסוק או לאתר אותו.
3. האם הסרטון מוסיף פרטים ,שיחות או רגשות שאינם מתוארים במפורש בתנ״ך ? הביאו דוגמה.
4. כיצד הסרטון מציג את יוסף ואת אחיו ?האם הוא מעורר בכם אהדה לדמות מסוימת ?מדוע?
5. מה לדעתכם הוביל למכירת יוסף ,ומה אפשר ללמוד מהאירועים על היחסים במשפחת יעקב?

לסיכום וחיבור לתוכנית „משפחה:"

מה הסיפור מלמד אותנו על השפעתם של יחס מועדף ,קנאה ופגיעה על היחסים בתוך המשפחה?

פעילות סיום – מחברים בין תנ"ך לאמנות (לרשותכם מצגת מלווה)

מתבוננים בציורים ומחברים לתנ"ך

שלב א' –מתבוננים ביצירה

1. מה אתם רואים בציור ?אילו דמויות ,חפצים או פעולות מופיעים בו?
2. מה לדעתכם מתרחש ברגע המתואר בציור?
3. אילו פרטים בציור מושכים את תשומת ליבכם ?מה גורם לכם להתמקד בהם?

שלב ב' –מחברים לסיפור המקראי

4. לאיזה אירוע בסיפור יוסף ואחיו מתייחס הציור?
5. אילו פרטים בציור תואמים את המתואר בתנ"ך ?מצאו פסוק או פרט מהסיפור שמבסס את תשובתכם.
6. האם האמן הוסיף פרטים שאינם מופיעים בתיאור המקראי ?אילו פרטים ,לדעתכם , ומדוע בחר להוסיף אותם?

שלב ג' –מבינים את נקודת המבט של האמן

7. אילו רגשות עולים מהציור ?אילו פרטים חזותיים גורמים לכם לחשוב כך?
8. כיצד האמן בחר להציג את הדמויות ואת היחסים ביניהן ?מה הבחירה שלו מדגישה לדעתכם?
9. אם אמן אחר היה מצייר את אותו אירוע ,האם הציור היה עשוי להיראות אחרת ?מה הוא יכול היה לבחור להדגיש?

שאלה מסכמת –מחברים בין תנ"ך לאמנות

מה למדנו מהציור על הסיפור המקראי ,ומה למדנו על האופן שבו האמן מפרש אותו?

למורה :התנ"ך אינו מתאר בפירוט את המראה החיצוני של הדמויות .לכן אין תשובה חזותית אחת נכונה .כדאי לעודד את התלמידים להבחין בין מה שכתוב במקרא ,מה שהם רואים בציור ,ומה שהם מסיקים או מדמיינים .כך הם לומדים שהיצירה אינה רק המחשה של הסיפור ,אלא גם נקודת מבט אישית של האמן.

פעילות :מה הסיפור מספר ומה הציור מספר? (לרשותכם מצגת מלווה)

בוחרים אחד מהציורים במצגת. התלמידים עובדים בזוגות.

שלב – 1 חוזרים לתנ"ך :התלמידים מאתרים פסוק המתאר את האירוע המופיע בציור.

שלב – 2 מתבוננים בציור :מזהים שלושה פרטים שהאמן בחר להציג ,למשל תנוחות גוף , מרחק בין דמויות ,הבעות פנים או שימוש בצבעים.

שלב – 3 משווים ומפרשים :התלמידים משלימים את המשפטים:

- בתנ"ך מסופר ש...
- בציור האמן בחר להראות...
- לדעתי ,הבחירה הזאת מדגישה...
- הציור עוזר לי להבין ש...

שלב 4 - משווים בין הסיפור לציור :התלמידים דנים בזוגות בשאלות:

- מה מתואר בתנ"ך ומה מוצג בציור?
- אילו פרטים בציור מבוססים על הסיפור המקראי?
- אילו פרטים האמן הוסיף או בחר להדגיש?
- איזה רגש או מסר האמן מבקש להעביר באמצעות הבחירות שלו?

שלב 5 - מנסחים מסקנה :כל זוג משלים את המשפטים:

- בתנ"ך מסופר ש...
- בציור האמן בחר להדגיש...
- הבחירה הזאת גורמת לי לחשוב או להרגיש...
- הציור מוסיף להבנתי את הסיפור בכך ש...

שלב 6 - משתפים בכיתה :כמה זוגות מציגים את מסקנותיהם .משווים בין הפרשנויות ומגלים שאמנים שונים עשויים להציג את אותו אירוע בדרכים שונות.

שלב 7 - מחברים לרעיון הגדול :התלמידים עונים על השאלה :מה הציור מלמד אותנו על היחסים במשפחת יעקב?

מה מיוחד בפעילות הזאת?

היא מקדמת שלוש מיומנויות מרכזיות:

- **השוואה –בין התיאור המקראי לייצוג האמנותי.**
- **הסקת מסקנות –מתוך פרטים חזותיים וטקסטואליים.**
- **נקודת מבט –הבנת הפרשנות של האמן ,לצד פרשנות התלמידים.**

חשוב להדגיש לתלמידים שהציור אינו בהכרח מתאר בדיוק את מה שהתרחש ,אלא מציג את האופן שבו האמן בחר לדמיין ולפרש את הסיפור.

סיפור הצלת משה ע"י בת פרעה – ספר שמות פרק ב'

לפתיחה – סרטון יוטיוב

https://www.youtube.com/watch?v=lgRDzkuYEnU

תנ"ך שמות פרק ב - התינוק שניצל מהיאור – תחילת הסיפור של משה

8 דקות – סיפור הגבורה של הנשים סביב משה

הקונפליקט הפנימי של משה סיכום הסיפור מדקה 6

https://www.youtube.com/watch?v=V-0yCswp6qM

מציירים את זה 🎨 | שלח את עמי! - ספר שמות פרקים א'-ה' | פרויקט 929 5 דקות (**להראות את שתי הדקות הראשונות**)

הקשר בין סוף תקופת יוסף במצרים, לבין התחלת תקופת משה במצרים.

שמות פרק ב' – סיפור הצלת משה ע"י בת פרעה

א וַיֵּלֶךְ אִישׁ, מִבֵּית לֵוִי; וַיִּקַּח, אֶת-בַּת-לֵוִי. ב וַתַּהַר הָאִשָּׁה, וַתֵּלֶד בֵּן; וַתֵּרֶא אֹתוֹ כִּי-טוֹב הוּא, וַתִּצְפְּנֵהוּ שְׁלֹשָׁה יְרָחִים. ג וְלֹא-יָכְלָה עוֹד, הַצְּפִינוֹ,וַתִּקַּח-לוֹ תֵּבַת גֹּמֶא, וַתַּחְמְרָה בַחֵמָר וּבַזָּפֶת; וַתָּשֶׂם בָּהּ אֶת-הַיֶּלֶד, וַתָּשֶׂם בַּסּוּף עַל-שְׂפַת הַיְאֹר. ד וַתִּתַּצַּב אֲחֹתוֹ, מֵרָחֹק, לְדֵעָה, מַה-יֵּעָשֶׂה לוֹ. ה וַתֵּרֶד בַּת-פַּרְעֹה לִרְחֹץ עַל-הַיְאֹר, וְנַעֲרֹתֶיהָ הֹלְכֹת עַל-יַד הַיְאֹר; וַתֵּרֶא אֶת-הַתֵּבָה בְּתוֹךְ הַסּוּף, וַתִּשְׁלַח אֶת-אֲמָתָהּ וַתִּקָּחֶהָ ו וַתִּפְתַּח וַתִּרְאֵהוּ אֶת-הַיֶּלֶד, וְהִנֵּה-נַעַר בֹּכֶה; וַתַּחְמֹל עָלָיו– וַתֹּאמֶר, מִיַּלְדֵי הָעִבְרִים זֶה. ז וַתֹּאמֶר אֲחֹתוֹ, אֶל-בַּת-פַּרְעֹה, הַאֵלֵךְ וְקָרָאתִי לָךְ אִשָּׁה מֵינֶקֶת, מִן הָעִבְרִיֹּת; וְתֵינֵק לָךְ, אֶת-הַיָּלֶד. ח וַתֹּאמֶר-לָהּ בַּת-פַּרְעֹה, לֵכִי; וַתֵּלֶךְ, הָעַלְמָה, וַתִּקְרָא, אֶת-אֵם הַיָּלֶד. ט וַתֹּאמֶר לָהּ בַּת-פַּרְעֹה, הֵילִיכִי אֶת-הַיֶּלֶד הַזֶּה וְהֵינִקֵהוּ לִי, וַאֲנִי, אֶתֵּן אֶת-שְׂכָרֵךְ; וַתִּקַּח הָאִשָּׁה הַיֶּלֶד, וַתְּנִיקֵהוּ. י וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד, וַתְּבִאֵהוּ לְבַת-פַּרְעֹה, וַיְהִי-לָהּ, לְבֵן; וַתִּקְרָא שְׁמוֹ, מֹשֶׁה, וַתֹּאמֶר, כִּי מִן-הַמַּיִם מְשִׁיתִהוּ.

מי היא "אם הילד?"

לידתו וימיו הראשונים של הילד משה נפתחים בסימן שאלה – האם ישרוד את גזרת פרעה וכיצד? שלוש נשים מובילות את מעשה ההצלה: הראשונה, אימו של משה, המגלה גמישות ויצירתיות ועושה הכול כדי להצילו. השנייה מרים אחות משה והשלישית בת פרעה, שמגלה חמלה ואומץ בהתנגדותה לגזרת אביה. מי מבין השלוש תהיה הדמות הדומיננטית בחייו של משה?

שאלה לפתיחה לתלמידים: מה דעתכם?

- מה משפיע יותר על האדם – הגנים (ד.נ.א) או הסביבה?
- האנשים שהתינוק נולד להם או האופן שבו הוא גדל?

מערך שיעור

"מי מציל את משה"?

משך זמן: 45 דקות

מטרת השיעור

להבין את סיפור הצלת משה ולבחון כיצד בת פרעה פועלת למרות המציאות והצו שקיים סביבה.

מיומנויות : נקודת מבט, הסקת מסקנות, הבעת עמדה.

רכיב

פירוט

הזמנה לפעילות

מציגים את השאלה" :**מה יכול לגרום לאדם לעזור למישהו שהוא לא מכיר "?**בחירה מתוך: רחמים / אחריות / אומץ / אהבה / תחושת צדק / משהו אחר.

במבט חוקר

קוראים את הסיפור בשמות ב', א'–י'. התלמידים מסמנים :**מי פועל? מה הוא עושה? למה?**

רצף האירועים

בונים יחד: הגזרה → התינוק בתיבה → אחות משה עוקבת → בת פרעה מוצאת → היא מבינה שזה מילדי העברים → היא מרחמת → משה ניצל → אמו חוזרת ומניקה אותו.

נקודת מבט

בוחרים דמות :**בת פרעה / אם משה / מרים** .מה היא רואה? מה היא מרגישה? מה היא רוצה שיקרה?

הסקת מסקנות

"מה במעשה של בת פרעה מלמד אותנו שהיא לא רק 'מצאה תינוק', אלא קיבלה החלטה"?

הבעת עמדה

"האם בת פרעה הייתה צריכה להציל את משה "?התלמידים מנמקים באמצעות פרט מהסיפור.

מה היה לנו?

השלמת המשפט" :**בת פרעה הצילה את משה כאשר "...**ו־**"היא עשתה זאת למרות"...**

חיבור למשפחה

"האם משפחה יכולה להתחיל גם ממעשה של הצלה ודאגה – "?לא צריך לענות באופן סופי, רק להשאיר את השאלה לשיעור הבא.

פיגום

לתלמידים שזקוקים לעזרה:

מי ?בת פרעה

מה היא רואה_____ ?

מה היא מרגישה_____ ?

מה היא עושה_____ ?

למה היא עושה זאת_____ ?

מה התוצאה_____ ?

ובנק מילים:

רחמים | פחד | אומץ | דאגה | אחריות | הצלה | החלטה | סיכון

משפט סיכום

"ההצלה של משה לא קרתה במקרה. כמה אנשים קיבלו החלטות שפעלו לטובתו – ובמיוחד בת פרעה, שבחרה לראות את התינוק שמולה ולא רק את הגזרה".

מערך שיעור

"למי משה שייך"?

משך זמן: 45 דקות

מטרת השיעור

להבין שמשה גדל בין שתי משפחות – משפחת המוצא שלו ומשפחת פרעה – ולבחון כיצד כל אחת מהן קשורה לזהותו ולחייו.

מיומנויות :השוואה, נקודת מבט, הסקת מסקנות.

רכיב	פירוט
הזמנה לפעילות	חוזרים לסוף השיעור הקודם" :**מי גידל את משה "?**התלמידים מעלים תשובות.
במבט חוקר	חוזרים בקצרה לפסוקים: מי מחזיר את משה לאמו? מי מגדל אותו? מה כתוב על בת פרעה?
שתי משפחות	יוצרים על הלוח שני מעגלים :**משפחת המוצא של משה /המשפחה שגידלה את משה** .התלמידים ממלאים: מי נמצא בכל משפחה? מה היא נותנת למשה?
השוואה	
נקודת מבט	התלמידים בוחרים :**אמו של משה / בת פרעה / משה** .השלימו: "אני חושב שמשה"...
הסקת מסקנות	**"מה יכול לקרות לילד שגדל בתוך משפחה אחת אבל יודע שהוא שייך גם למשפחה אחרת"?**
חיבור לסיפור חייו	מציגים את העובדה שבהמשך משה יוצא מארמון פרעה ופוגש את בני עמו. שואלים" :**האם הסיפור על שתי המשפחות יכול לעזור לנו להבין את משה בהמשך חייו"?**

רכיב	פירוט
מה היה לנו?	**"משפחת המוצא נתנה למשה..." / "המשפחה שגידלה אותו נתנה למשה"...**
חיבור לרעיון הגדול	**"מה הופך אנשים למשפחה – לידה, גידול, אהבה, דאגה, שייכות, או שילוב ביניהם"?**

פעילות מרכזית – "שתי המשפחות של משה"

אפשר לתת לתלמידים דף כזה:

המשפחה שגידלה את משה **משפחת המוצא**

מי?

מה היא נותנת למשה?

איזה קשר יש למשה אליה?

מה משה יודע על עצמו בזכותה?

האם משה חייב לבחור משפחה אחת?

לא חייבים להגיע לתשובה חד ־ משמעית. המטרה היא להבין את **המורכבות של השייכות**.

פיגום ליותר הכוונה

כרטיסים עם המילים:

לידה | גידול | אהבה | הגנה | שייכות | זהות | בית | תרבות

בחרו שתי מילים שמתאימות למשפחת המוצא ושתי מילים שמתאימות למשפחה שגידלה את משה. הסבירו בחצי משפט.

ולמסקנה:

"משה שייך ל_____ כי"...

"משה שייך גם ל_____ כי"...

"לכן אפשר לומר שמשפחה היא לא רק"...

מערך שיעור

משה ניצל על ידי בת פרעה — מה הופך אנשים למשפחה?

משך זמן: 45 דקות

מטרות השיעור

- התלמידים ינתחו את סיפור הצלת משה בידי בת פרעה (שמות ב', א'-י') תוך התמקדות בדילמה המוסרית והמשפחתית שלה.
- התלמידים יפתחו חשיבה ביקורתית על מושג ה'משפחה': השוואה בין קשר ביולוגי לקשר של בחירה, גידול ואחריות.
- התלמידים יזהו את כפל הזהויות של משה כפי שהוא משתקף בפסוקים ובשמו שניתן לו על ידי בת פרעה.
- התלמידים יעריכו את מידת הסיכון והאומץ של בת פרעה כנגד צו אביה

- **ציוד נדרש**
- ספרי תנ"ך (שמות פרק ב')
- לוח וטושים מחיקים בשני צבעים
- כרטיסיות דילמה קצרות לדיון כיתתי
- דף מקורות עם פסוקים י'-י"א מפרק ב' ופירושי רש"י/אבן עזרא נבחרים

פתיח:

הצגת דילמת פתיחה על הלוח:

"מי שגידל אותך או מי שהביא אותך לעולם — מי נחשב להורה האמיתי שלך?"

בקשו מהתלמידים להצביע בעד אפשרות א' (קשר דם הוא הקובע) או אפשרות ב' (המעשים והחינוך הם הקובעים).

חיבור לנושא:

נחזור לסיפור המוכר של משה בתיבה מנקודת מבט בוגרת וביקורתית: לא מנקודת המבט של התינוק הניצל, אלא של הנסיכה המצרית שעושה מעשה חתרני ומגדירה מחדש מהי משפחה.

הקראת הפסוק משמות א': הצו המלכותי:

"וַיְצַו פַּרְעֹה לְכָל עַמּוֹ לֵאמֹר: כָּל הַבֵּן הַיִלּוֹד הַיְאֹרָה תַּשְׁלִיכֻהוּ" (שמות א', כ"ב).

קיים ניגוד בלתי נתפס:

מקום ההוצאה להורג — היאור — הוא בדיוק המקום שאליו יוצאת בת המלך להתרחץ. היא אינה רק עוברת על החוק; היא לוקחת את ה"אויב המושבע" של אביה ומגדלת אותו בארמון, מתחת לאפו של האיש החזק בעולם.

שאלה

"במונחים של ימינו — האם בת פרעה היא בוגדת באביה ובמולדתה, או גיבורה ?"

מי האמא של משה?

קריאה של שמות ב', ה'-י':

קראו והתמקדו בפסוקים ו' עד י'.

ניתוח ביקורתי על הלוח — טבלת השוואה:

ערכו על הלוח טבלה המשווה בין שתי הנשים המרכזיות:

קריטריון	יוכבד (האם היולדת)	בת פרעה (האם המאמצת)
הפעולה הפיזית	יולדת, מצפינה, מניחה בסוף	רואה, חומלת, שולחת למשות, משלמת שכר מינקת
הסיכון	עונש מוות של עבדים	מרד גלוי באביה המלך וסיכון מעמדה
מתן השם	אינו מופיע במקרא!	*"וַתִּקְרָא שְׁמוֹ מֹשֶׁה, כִּי מִן הַמַּיִם מְשִׁיתִהוּ"*
תפקיד בגידול	מניקה בשנותיו הראשונות	מגדלת אותו כבן בארמון הנשיאות

שאלות

1. שימו לב לפסוק י': *"וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד וַתְּבִאֵהוּ לְבַת פַּרְעֹה וַיְהִי לָהּ לְבֵן"*. מה משמעות המילים "ויהי לה לבן"? זהו אימוץ רשמי ראשון בתולדות התנ"ך!
2. מדוע התורה משמרת דווקא את השם שנתנה לו בת פרעה המצרית, ולא שם עברי מבית הוריו?

למורה

פירוש שמו של משה : כי מן המים משיתהו

בתורה מופיע על בת פרעה :וַתִּקְרָא שְׁמוֹ מֹשֶׁה וַתֹּאמֶר כִּי מִן הַמַּיִם מְשִׁיתִהוּ.

יש שהסבירו שמשה הוא תרגום השם המצרי שלו (אבן עזרא).

יש שפירשו את משה כקשור למילה המצרית mo שמשמעה מים (מלבי"ם).

ויש שהסבירו שהשם משה קשור למילה המצרית ms (קרי: mesu) שמשמעה ילד (הנצי"ב).

על פי מינוח מצרי קדום 'ms/משה' פירושו ילד או בן (כמו ברעמסס = בן רע), מה שמחדד את כפל הזהויות שלו.

סיכום : משפחה אינה נקבעת רק על ידי ביולוגיה וגנטיקה. התנ"ך בוחר להציג את בת פרעה — אישה זרה, בת האויב — כמי שבמעשה חמלה ואימוץ בחרה להיות אימו של גדול מנהיגי ישראל.

כרטיס יציאה :

השלימו את המשפט במשפט אחד מנומק:

"בעיניי, מה שהופך אנשים למשפחה אמיתית בסיפור של משה הוא... בגלל ש..."

חיבור בין תנ"ך לאמנות - ציורים (לשימושכם מצגת מלווה)

שימוש ביצירות האמנות ככלי להבנת התנ"ך והדמויות, בלי להפוך את השיעור לשיעור אמנות.

בתנ"ך : היצירה היא כלי שעוזר לנו להבין את הסיפור .

באמנות : הסיפור הוא נקודת המוצא, ועכשיו אנחנו בודקים איך האמן בחר לספר את הסיפור באמצעות תמונה . "איך האמן מספר סיפור בלי מילים"?

משה בתיבה – "רגע ההצלה"

לפניכם 2 ציורים התבוננו בהם

שאלות ממוקדות על הרגע המונצח בציור

- מה בדיוק קורה כאן ?
- מי יודע מה אנחנו, הקוראים, יודעים על התינוק ?
- מי מהדמויות עדיין לא יודעת את כל הסיפור ?

על הדמויות:

- הסתכלו על בת פרעה. מה אפשר להבין על היחס שלה לתינוק ?
- מה אפשר ללמוד מהאופן שבו היא מחזיקה או מתקרבת אליו ?
- איפה נמצאת מרים? אם היא מופיעה – מה אפשר להבין מהתפקיד שלה ?
- איפה נמצאת אמו של משה? אם היא אינה מופיעה, מה חסר בתמונה ?

מה הפסוקים בשמות פרק ב' לא אומרים לנו?

- האם הפסוקים מתארים את הבעת הפנים של בת פרעה ?
- האם הם מספרים לנו בדיוק מה היא הרגישה כשהיא ראתה את התינוק ?
- מה האמן בחר להוסיף כדי שנוכל לדמיין את הרגע ?

התאימו לכתוב בסיפור המקראי

בפסוק כתוב ....

בציור אנחנו רואים

זה עוזר לנו להבין שייתכן ש.....

שאלה לסיום

"מה הציור מאפשר לנו לראות בסיפור שהתנ"ך לא מתאר במילים"?

שימוש במיומנות: התבוננות, הסקת מסקנות, מה בין עובדה לפרשנות

כתוב בתנ"ך –אני יודע/ת.

רואים בציור –אני רואה.

אני מסיק/ה –אני מפרש/ת.

לדוגמה:

כתוב :בת פרעה ראתה את התיבה ולקחה את הילד.

רואים :היא מחזיקה את התינוק ומביטה בו.

מסיקים :אולי היא מרגישה אליו חמלה ורוצה להגן עליו.

הטקסט אינו אומר לנו הכול, ולכן אנחנו מתבוננים, מסיקים – אבל גם יודעים להבדיל בין עובדה לפרשנות.

ציור 1 - ציור : קונסטנטין פלביצקי

ציור 2 – תחריט: גוסטב דורה

וַתֵּרֶד בַּת-פַּרְעֹה לִרְחֹץ עַל-הַיְאֹר וְנַעֲרֹתֶיהָ הֹלְכֹת עַל-יַד הַיְאֹר וַתֵּרֶא אֶת-הַתֵּבָה בְּתוֹךְ הַסּוּף וַתִּשְׁלַח אֶת-אֲמָתָהּ וַתִּקָּחֶהָ. — ספר שמות, פרק ב', פסוק ה' בת פרעה מוצאת את משה בתיבה.

הציור של **גוסטב דורה** (Gustave Doré) המתאר את סיפור **משה בתיבה** (מציאת משה ביאור) נקרא באנגלית "The Finding of Moses"

האמן :גוסטב דורה (1832–1883), צייר ואמן תחריטי עץ צרפתי בן המאה ה-19, שיצר סדרת איורים מפורסמת לתנ"ך.

הסצנה המתוארת :הרגע שבו בת פרעה יורדת אל היאור, פותחת את התיבה שבה הושם משה התינוק, רואה אותו בוכה וחומלת עליו ("ותפתח ותראהו את הילד והנה נער בכה ותחמל עליו").

טכניקה :תחריט עץ בשחור-לבן, המאפיין את הסגנון הדרמטי והמלא בפרטים של דורה.

פעילות משלבת טכנולוגיה

פעילויות להבנת הסיפור ,פיתוח מיומנויות וחיבור לרעיון הגדול של תוכנית „משפחה "

מה הופך אנשים למשפחה?

משה ניצל על ידי בת פרעה

פעילות א' –עוצרים רגע ובוחרים :מה הייתם עושים?

מהלך הפעילות:

1. לאחר קריאת הסיפור (שמות ב' ,א'–י') פתיחת המצגת המלווה בציור המתאר את רגע מציאת התיבה ביאור.
2. התלמידים יענו בסקר דיגיטלי על השאלה :מה לדעתכם השפיע על החלטתה של בת פרעה לקחת את התינוק ולדאוג לו?
3. התלמידים יבחרו תשובה וינמקו אותה :חמלה ,אחריות ,אומץ או סיבה אחרת.
4. משוחחים בכיתה על הבחירות השונות ומבססים אותן על פרטים מהסיפור.

מיומנויות :הסקת מסקנות ,נקודת מבט ,הבעת עמדה ונימוק.

פעילות ב' –מספרים את הסיפור מנקודות מבט שונות

מהלך הפעילות:

1. התלמידים יבחרו דמות אחת :אימו של משה ,אחותו או בת פרעה.
2. בעזרת מצגת דיגיטלית או מסמך משותף ,יכתבו קטע קצר מנקודת מבטה של הדמות ברגע משמעותי בסיפור.
3. יוסיפו תמונה או איור ויציינו איזה פרט מהמקרא עזר להם להבין את הדמות.
4. משתפים בכיתה ובודקים כיצד כל דמות חווה את האירוע אחרת.

מיומנויות :נקודת מבט ,הבעה בכתב ,הסקת מסקנות ויצירתיות.

מגילת רות – הקשר בין רות ונעמי

מגילת רות מזמנת שיח ודיון על משפחה שנוצרת מתוך בחירה, נאמנות, דאגה ושייכות ,ולא רק מתוך קשר ביולוגי.

מערך שיעור 1 – רות בוחרת להישאר עם נעמי

מוקד :איך נוצר הקשר בין רות לנעמי?

רכיב	הצעה
מטרת השיעור	להבין את הבחירה של רות להישאר עם נעמי ומה היא מלמדת על הקשר ביניהן
מיומנויות	נקודת מבט, הסקת מסקנות
הזמנה לפעילות	"מה גורם לאדם להישאר – "?התלמידים בוחרים מתוך מילים: אהבה, נאמנות, אחריות, שייכות, דאגה, הרגל, חובה
במבט חוקר	קריאה במגילת רות א', פסוקים ו'–י"ח. זיהוי: מה קורה לנעמי? מה היא מציעה לרות? מה רות בוחרת לעשות?
נקודת מבט	מה נעמי מרגישה? מה רות מרגישה? מדוע לדעתכם רות בוחרת להישאר?
הסקת מסקנות	מה בהתנהגות של רות מראה שהקשר שלה עם נעמי הוא יותר מקשר של "חמות וכלה?"
פיגום	בנק מילים :נאמנות, דאגה, בחירה, שייכות, קשר, אחריות, אהבה . משפט: "רות בוחרת להישאר כי"...
מה היה לנו	רות ונעמי אינן חייבות להישאר יחד, אך רות בוחרת בקשר.
חיבור לרעיון הגדול	משפחה יכולה להיווצר גם מתוך בחירה, קשר ונאמנות – ולא רק מתוך קשר דם.

אפשר לסיים במשפט קצר שהתלמידים משלימים:

"לדעתי, מה שהופך את רות ונעמי למשפחה הוא _____, כי"._____

מערך שיעור 2 – איזו משפחה נוצרה?

מוקד :המשפחה החדשה של רות ונעמי ומה כל אחת נותנת לשנייה.

הצעה	**רכיב**
להבין איזה סוג של משפחה נוצר בין רות לנעמי ומה מחזיק אותה השוואה, הסקת מסקנות, נקודת מבט	**מטרת השיעור מיומנויות**
חזרה קצרה" :מי המשפחה של מי – "?לפני רות ונעמי ואחרי הבחירה של רות	**הזמנה לפעילות**
קריאה/השלמה של המשך הסיפור: רות יוצאת ללקט, נעמי דואגת לעתידה, ובעזרת נעמי רות מגיעה לבועז.	**במבט חוקר**
טבלה :לפני / אחרי –מי נמצא לצד רות? מי דואג למי? מה השתנה?	**השוואה**
בחרו רות או נעמי: "המשפחה שלי היום שונה ממה שהייתה קודם כי"...	**נקודת מבט**
מה כל אחת נותנת לשנייה? רות – נאמנות, נוכחות, עזרה. נעמי – הכוונה, דאגה, ניסיון.	**הסקת מסקנות**
טבלה עם השלמות: "רות נותנת לנעמי ___"; "נעמי נותנת לרות ___"; "הקשר ביניהן מבוסס על."___	**פיגום**
המשפחה שנוצרת ביניהן אינה משפחה "רגילה", אבל יש בה קשר, דאגה, אחריות ושייכות.	**מה היה לנו**
משפחה היא לא רק מי שנולדנו אליו; היא גם אנשים שבוחרים להיות שם זה בשביל זה.	**חיבור לרעיון הגדול**

פעילות מסכמת לשני השיעורים

לפניכם שלושה אחד והשלימו

- רות מלמדת אותי שמשפחה היא ...
- נעמי מלמדת אותי שמשפחה היא ...
- מהסיפור של רות ונעמי אני מבין/ה שמשפחה יכולה להיות ...

מערך שיעור: מגילת רות — בין נאמנות להישרדות: הקשר המשפחתי, הרגשי והחברתי בין רות לנעמי

משך זמן: 45 דקות

מטרות השיעור

- התלמידים ינתחו את הדינמיקה הרגשית והחברתית בין רות לנעמי במגילת רות פרק א'.
- התלמידים ישוו בין תגובת עורפה לתגובת רות ביחס לציפיות החברתיות והמשפחתיות בתקופת המקרא.
- התלמידים יפעילו חשיבה ביקורתית בהערכת המניעים של רות: האם מדובר בהקרבה אלטרואיסטית, בחישוב קיומי, או בחיבור נפשי עמוק?
- התלמידים יזהו את משמעות מעמד ה'נוכרייה' בחברה המקראית וההשלכות של החלטת רות.

ציוד נדרש

- תנ"ך מלא או צילומי פרק א' של מגילת רות
- לוח מחיק וטושים בצבעים שונים
- כרטיסיות 'דילמת הנאמנות'

פתיח

תרחיש דילמה על הלוח:

כתבו על הלוח: "אדם קרוב אליכם שאיבד הכל, מציע לכם לעזוב אותו כדי להציל את עתידכם האישי. אם תישארו — אתם צפויים לעוני, לזרות ולחוסר ודאות מוחלט. מה תעשו?"

איסוף עמדות: הזמינו 2-3 תלמידים להציג את עמדתם ולהסביר את הבחירה.

הקשר למגילת רות: זה הצומת שבו עומדות רות ועורפה על גבול מואב ויהודה. נציג את השאלה המרכזית: מה החזיק את הקשר בין שתי הנשים הללו כנגד כל היגיון חברתי וכלכלי?

מתח של שתי מילים: כתבו באותיות ענק על הלוח:

- וַתִּשַּׁק עָרְפָּה לַחֲמוֹתָהּ
- וְרוּת דָּבְקָה בָּהּ

שאלו: האם עורפה היא 'הרעה' ורות היא 'הטובה'? מדוע עורפה למעשה עשתה בדיוק את מה שמצופה ממנה על פי ההיגיון והחוק?

קריאה וניתוח טקסט (פרק א', פסוקים ח'-י"ח):

נעבור על הטיעונים שמציגה נעמי, ועל שבועת רות המפורסמת.

שלושת ממדי הקשר על הלוח:

1. **הממד המשפחתי-חוקי:**

על פי המבנה החברתי הפטריארכלי במקרא, עם מות הבעלים נותק הקשר המשפחתי המחייב. נעמי מדגישה: "הֲעוֹד לִי בָנִים בְּמֵעַי וְהָיוּ לָכֶם לַאֲנָשִׁים?" (אין עוד אינטרס כלכלי או חוקי להישארותן).

1. **הממד החברתי:**

נעמי שבה למולדתה, אך רות מגיעה כמהגרת, מואבייה (עם עוין היסטורית), ואישה חסרת הגנה. היא בוחרת לרדת למעמד הנמוך ביותר בחברה היהודאית.

1. **הממד הרגשי והזהותי:**

ניתוח שבועת רות: "כִּי אֶל אֲשֶׁר תֵּלְכִי אֵלֵךְ... עַמֵּךְ עַמִּי וֵאלֹהַיִךְ אֱלֹהָי". זהו אינו רק חסד, אלא כריתת ברית של שותפות גורל מלאה.

טבלת השוואה על הלוח:

קריטריון	עורפה	רות
החלטה	שבה אל עמה ואל אלוהיה	דבקה בנעמי והולכת לבית לחם
מניע מוביל	היגיון קיומי, ציות לעצת נעמי	נאמנות אישית, שותפות גורל, אהבה
מעמד עתידי	מוגנת בבית אביה במואב	זרה, ענייה ונוכרייה ביהודה

משימת חשיבה ביקורתית בזוגות — 'פרקליטי הדמויות':

חלקו את הכיתה לזוגות. כל זוג מקבל שאלה לשיפוט ביקורתי:

- **צד א':** נמקו מדוע החלטתה של עורפה מעידה על בגרות וכיבוד נעמי, ואינה נטישה.
- **צד ב':** האם הצעד של רות היה מעשה של גבורה מוסרית עילאית, או שמא מהלך חסר אחריות של צעירה המסרבת להכיר במציאות?

הנחיות לביצוע:

1. עבודה בזוגות — 10 דקות לגיבוש שני טיעונים מבוססי טקסט לכל עמדה.
2. איסוף במליאה — 10דקות שבהן 3 זוגות מציגים את הניתוח שלהם מול הכיתה.

על התלמידים להתייחס במפורש להבדל בין החלטה רציונלית להחלטה רגשית-ערכית.

סיכום המורה:

הקשר בין רות לנעמי פורץ את גבולות המשפחה הביולוגית והחוק היבש. רות מלמדת אותנו שנאמנות אמיתית אינה תלויה באינטרס כלכלי או חברתי, אלא בבחירה מוסרית אמיצה.

כרטיס יציאה אישי

כל תלמיד עונה במשפט אחד או שניים:

"באיזו מידה הקשר בין רות לנעמי הוא קשר משפחתי, ובאיזו מידה הוא בחירה של שותפות גורל? הוכיחו במילה אחת מתוך הטקסט."

חיבור בין תנ"ך לאמנות - ציורים (לשימושכם מצגת מלווה)

שימוש ביצירות האמנות ככלי להבנת התנ"ך והדמויות, בלי להפוך את השיעור לשיעור אמנות.

בתנ"ך : היצירה היא כלי שעוזר לנו להבין את הסיפור .

באמנות : הסיפור הוא נקודת המוצא, ועכשיו אנחנו בודקים איך האמן בחר לספר את הסיפור באמצעות תמונה . "איך האמן מספר סיפור בלי מילים"?

שימוש במיומנות: התבוננות, הסקת מסקנות, מה בין עובדה לפרשנות

כתוב בתנ"ך –אני יודע/ת.

רואים בציור –אני רואה.

אני מסיק/ה –אני מפרש/ת.

רות ונעמי – רגעי הקשר ביניהן

- רות ונעמי בדרך לבית לחם הפרדה מעורפה
- רות מלקטת בשדה .
- רגעים שבהם רות ונעמי יחד, המדגישים את הקשר ביניהן .

שאלות ממוקדות

על הרגע:

- איפה רות ונעמי נמצאות ?
- מה קרה לפני הרגע הזה ?
- מה לדעתכם עומד לקרות אחריו ?

על הקשר:

- מי קרובה יותר למי ?
- מי מובילה ומי הולכת אחריה ?
- האם הן נראות כמו שתי נשים זרות או כמו שתי נשים שיש ביניהן קשר קרוב? מה גורם לכם לחשוב כך ?
- מה בתנוחה או במבט שלהן מספר לנו על הקשר ?

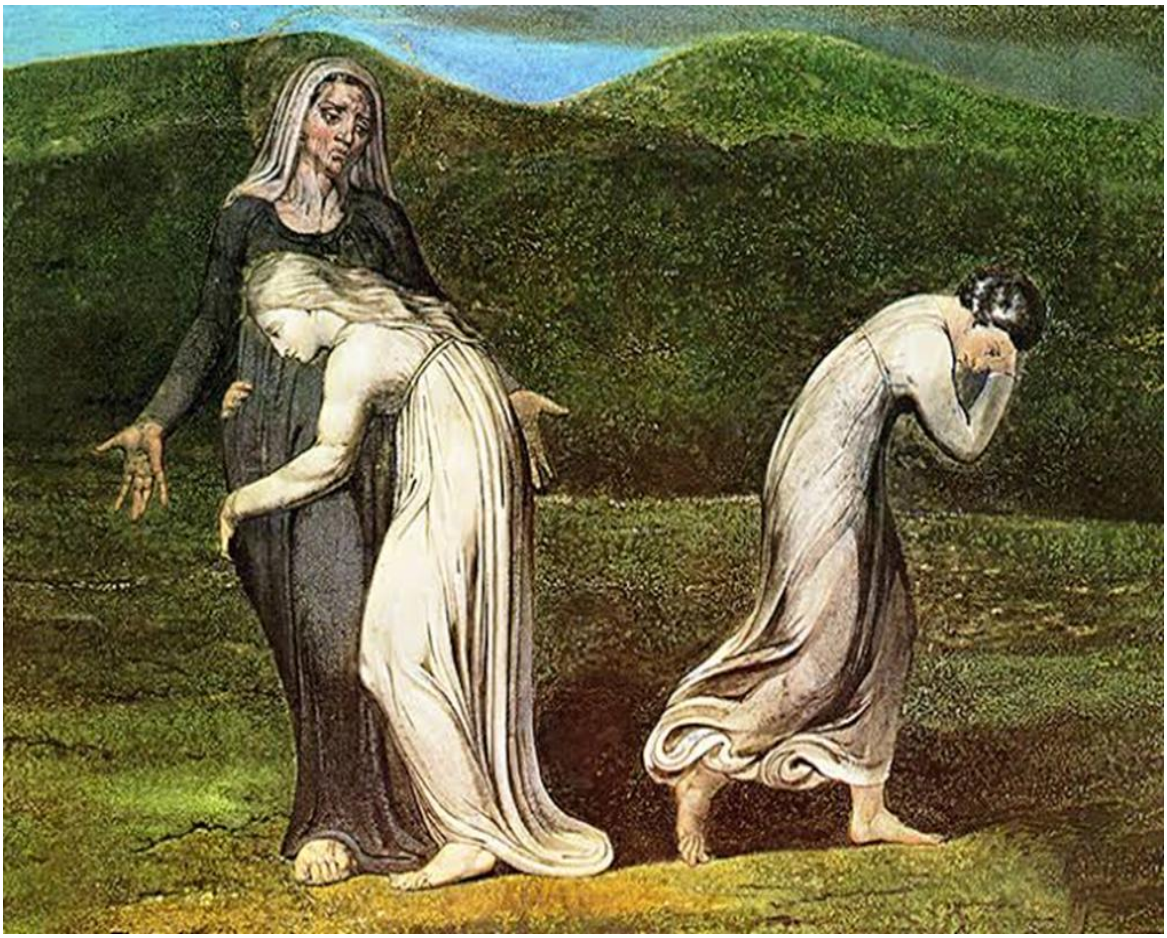
מה אנחנו יודעים ומה אנחנו משערים?

- מה כתוב במגילה על הקשר ביניהן ?
- מה הציור מוסיף שאנחנו לא יכולים לדעת בוודאות מהפסוקים ?
- האם האמן מפרש את הקשר ביניהן כקשר של חובה, אהבה, נאמנות או משהו אחר ?

שאלה שמחברת לרעיון הגדול

"אם לא היינו יודעים שהן חמות וכלה – מה בציור היה גורם לנו לחשוב שהן משפחה"?

רות מצטרפת לנעמי וערפה חוזרת לארצה, ציור מעשה ידי ויליאם בלייק, משנת 1795

פעילות בשילוב טכנולוגיה

פעילות א׳ –מפת קשרים :מה מחבר בין רות לנעמי?

מהלך הפעילות:

1. לאחר לימוד רות א׳, התלמידים ייצרו מפה חזותית דיגיטלית המציגה את הקשר בין רות לנעמי.
2. במפה יוסיפו מילים המתארות את הקשר, כגון נאמנות ,דאגה ,שייכות ואחריות.
3. ליד כל מילה יוסיפו פסוק או אירוע מהסיפור התומך בבחירתם.
4. בסיום ישיבו :כיצד המעשים של רות מבטאים את הקשר שלה לנעמי?

מיומנויות :ארגון מידע ,הסקת מסקנות ,ביסוס תשובה על הכתוב והבעה חזותית.

פעילות ב׳ – יוצרים מסר בעקבות הסיפור

מהלך הפעילות:

1. התלמידים יבחרו פסוק או רגע משמעותי מתוך סיפור רות ונעמי.
2. ייצרו כרזה דיגיטלית הכוללת את הפסוק ,תמונה או איור ומסר על קשר ,נאמנות או שייכות.
3. כל תלמיד או זוג יציגו את הכרזה ויסבירו כיצד היא מבטאת את הרעיון :משפחה אינה נוצרת רק מקשרי דם ,אלא גם מתוך בחירה ,מחויבות ודאגה לאחר.

מיומנויות :פרשנות ,הבעה ויצירתיות ,הסקת מסקנות וחיבור בין הטקסט לרעיון הגדול.

פעילות מסכמת – "מה למדנו על משפחה"?

משך: 30 דקות

מטרת הסיכום

התלמידים יסכמו את הסיפורים שלמדו ויזהו כיצד קשרי משפחה מתבטאים במצבים של **קונפליקט, פרידה, דאגה והצלה**.

שלב 1 – נזכרים בסיפורים | 5 דקות

על הלוח:

יוסף ואחיו – מכירת יוסף

רות ונעמי /משה בתיבה והצלתו

שאלת פתיחה:

מה הדבר הראשון שאתם זוכרים מכל סיפור?

כל תלמיד בוחר סיפור אחד ואומר **מילה או אירוע** שהוא זוכר.

המורה אוספת על הלוח, למשל:

יוסף :חלומות | קנאה | מכירה | כתונת | יעקב

רות ונעמי :אובדן | עזיבה | נאמנות | ליווי | בית

משה :תיבה | היאור | אחות | בת פרעה | הצלה

שלב 2 – מה קורה בקשר המשפחתי? | 10 דקות

התלמידים מקבלים טבלה פשוטה.

למה היא עושה זאת? מה הדמות עושה? מה קורה בין האנשים? סיפור

יוסף ואחיו

רות ונעמי / משה

פיגומים - בנק המילים:

אוהבים | דואגים | מקנאים | נפרדים | עוזרים | מצילים | פוגעים | מגינים | נשארים יחד | מתמודדים

ולשאלה "למה:"? **אהבה | פחד | קנאה | דאגה | נאמנות | אחריות | צורך בהגנה**

שלב 3 – נקודת מבט | 7 דקות

כל תלמיד בוחר **דמות אחת** מאחד הסיפורים.

השלמת המשפט: **"אם הייתי _____, הייתי אומר/ת"...**

ואז בוחר אחת: **מה אני מרגיש/ה? ממה אני מפחד/ת? מה חשוב לי? מה אני רוצה שיקרה?**

פיגום

אני._____

אני מרגיש/ה._____

חשוב לי._____

אני עושה _____ כי._____

שלב 4 – המסקנה | 8 דקות

מה הופך אנשים למשפחה?

בחרו שתי מילים

☐אהבה

☐דאגה

☐נאמנות

☐אחריות

☐שייכות

☐עזרה

☐הגנה

☐קשר למרות קושי

☐משהו אחר_____ :

בחרתי ב_____ וב_____ כי בסיפור _____ ראינו ש._____

מהסיפורים שלמדנו בתנ״ך אני מבין/ה שמשפחה היא._____

בנק משפטים להשלמה

- **יוסף ואחיו מלמדים שמשפחה יכולה ...**
- **רות ונעמי מלמדות ש ...**
- **הסיפור של משה מלמד ש ...**
- **בסיפורים האלה יש גם ...**
- **לכן אני חושב שמשפחה היא ...**

סיום של המורה

"בסיפורי התנ״ך שפגשנו המשפחה לא תמיד נראית אותו דבר, ולא תמיד הכול פשוט. יש קנאה, פרידה, אובדן ופחד, אבל יש גם נאמנות, דאגה, אחריות והצלה. דרך הסיפורים למדנו שקשרים בין אנשים יכולים להיבחן דווקא ברגעים קשים".

פעילות מסכמת : שלושה סיפורים –מה מחבר בין אנשים?

מטרת הפעילות :לזהות כיצד דאגה ,אחריות ,שייכות ובחירה באות לידי ביטוי בסיפורים שונים.

מיומנויות :השוואה ,הסקת מסקנות ונקודת מבט.

אפשרות א'

מהלך הפעילות:

1. **מחלקים את התלמידים לקבוצות קטנות .כל קבוצה מקבלת כרטיסיות עם שמות של הדמויות :יוסף ואחיו ,משה ובת פרעה ,רות ונעמי.**
2. **הקבוצה בוחרת מעשה משמעותי מתוך כל אחד מהסיפורים ומסבירה מה הוא מלמד על היחסים בין הדמויות.**
3. **התלמידים ממלאים טבלה:**

	מה הוא מלמד על הקשר בין הדמויות? מעשה משמעותי הסיפור
יוסף ואחיו	
משה ובת פרעה	
רות ונעמי	

כל קבוצה בוחרת רעיון אחד המשותף לסיפורים ומציגה אותו לכיתה.

לסיכום :האם משפחה היא רק קשר של קרבה ,או גם קשר שנבנה באמצעות מעשים , דאגה ואחריות?

אפשרות ב' –פעילות מתוקשבת : יוצרים מפת קשרים

מהלך הפעילות:

1. **התלמידים עובדים בזוגות ויוצרים במצגת או בלוח שיתופי שלושה אזורים ,אחד לכל סיפור.**
2. **בכל אזור הם מוסיפים דמות ,מעשה משמעותי ומילת מפתח המתארת את הקשר ,כגון דאגה ,קנאה ,נאמנות או שייכות.**
3. **הם מחברים בין הסיפורים באמצעות קווים ומציינים מה דומה ומה שונה ביחסים בין הדמויות.**
4. **בסיום כל זוג מוסיף משפט מסכם לשאלה :מה למדנו משלושת הסיפורים על מה שהופך אנשים למשפחה?**

אפשר להוסיף לכל סיפור פסוק מתאים או תמונה המייצגת את האירוע.

מיומנויות :השוואה בין סיפורים ,ארגון מידע חזותי ,הסקת מסקנות ושיתוף פעולה.